

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
I. Kirkeministeriets forretningsområde og organisation	6
II. Folkekirkens administrative instanser	
A. Økonomisk-juridiske anliggender	7
B. Gejstlige anliggender	8
III. Tidligere overvejelser angående decentraliserings- og forenklingsmuligheder og udfaldet heraf	9
VI. Udvalgets overvejelser og indstillinger	
A. Almindelige bemærkninger	14
B. De enkelte sagsområder	14
1. Kirker	14
A° Bygningsarbejder	20
B° Installationer	20
a. Varmeanlæg	20
b. Elektrisk lys	21
c. Orgler	21
d. Kirkeklokker	21
e. Høre- og højttaleranlæg	22
f. Lynafledningsanlæg	22
g. Tårnure	22
C° Inventar	22
a. Istandsættelse og anskaffelse af inventar	22
b. Kassation af inventar	22
D° Udsmykning og prydelser	23
2. Kirkegårde	23
a. Anlæg af nye kirkegårde	23
b. Nedlæggelse af kirkegårde eller dele af sådanne	24
c. Udvidelse af bestående kirkegårde	24
d. Andre arbejder vedrørende kirkegårde	25
e. Opførelse og ombygning af bygninger på og ved kirkegårde	25
3. Præstegårde og præstegårdsjorder	25
4. Anden fast ejendom	29
a. Kirkefunktionærboliger og administrationsbygninger	29
b. Parkeringspladser og adgangsveje	30
5. Begravelsesvæsenet	30
6. Ministerialboganliggender	31
7. Visse godtgørelser og honorarer	32
a. Flyttegodtgørelse	32
b. Honorarer for vakancebetjening	33
8. Kirkekoncerter	34
9. Menighedsmøder	34

10. Syn over kirker	35
a. Provstesyn	35
b. Særligt syn	35
11. Samling af instruktoriske forskrifter	37

BILAG

1. Udvalgets skrivelse af 20. februar 1965 til kirkeministeriet angående fastsættelse af vakancehonorarer	40
2. Redegørelse fra formanden for det særlige kirkesyn	41
3. Skrivelse af 12. marts 1968 fra ark. Th. Havning til formanden for det særlige kirkesyn	44

Indledning

Udvalget er nedsat ved kirkeministeriets skrivelse af 19. juni 1964 bl. a. med den opgave at undersøge, om kompetencefordelingen mellem de forskellige instanser indenfor den kirkelige forvaltning er tidssvarende, samt om det måtte være hensigtsmæssigt at gennemføre en noget større decentralisering af kirkens styrelse. Om udvalgets kommissorium og sammensætning henvises iøvrigt til indledningen til udvalgets 1. betænkning (nr. 476/1968), der blev afgivet til kirkeministeriet den 28. november 1967.

Medens den anførte betænkning væsentligst behandlede mulighederne for at over-

føre kompetencen på en række sagsområder fra stiftsøvrighederne til provstiudvalgene, omhandler nærværende betænkning i første række spørgsmålet om at henskyde kompetencen i visse kategorier af sager fra kirkeministeriet til stiftsøvrighederne.

Udvalget har haft samråd med formanden for det særlige kirkesyn, overinspektør, dr. phil. Aa. Roussell angående de for det særlige kirkesyns virksomhed gældende bestemmelser.

Med afgivelse af nærværende betænkning, der er tiltrådt af alle udvalgets medlemmer, anser udvalget sit arbejde for afsluttet.

København, den 29. april 1968.

Gudmund Schiøler

O. Holmgaard

Jørgen Jensen

Asger Jørgensen

Arne Truelsen

Johs. Pedersen

J. Bengtsson

N. Holm

I

Kirkeministeriets forretningsområde og organisation.

Behandlingen af de under kirkeministeriets forretningsområde henhørende sager er for tiden opdelt blandt 3 ekspeditionskontorer, hvis sagsområder er fastsat således:

1. ekspeditionskontor.

Sager vedrørende offentlig gudsyndelse og religionsudøvelse. Folkekirkens styrelse i almindelighed. Kirker og kirkegårde (begravelsesvæsenet) bortset fra København-Frederiksberg. Kirkebøgernes førelse. Sager vedrørende legater. De fra folkekirken afvigende trossamfunds stilling. Kirkeministeriets bidrag til finanslov, tillægsbevillingslov og statsregnskab.

2. ekspeditionskontor.

Sager vedrørende præsters løn og pensionsforhold samt deres embedsforhold i det hele. Præstegårde og præsteembeders økonomi. De ved kirkerne og kirkegårdene ansatte funk-

tionærer. Endvidere i København-Frederiksberg sager vedrørende kirker og kirkegårde og nye sognes oprettelse m. m. samt den københavnske lønningsligning og kirkeligning. Landskirkeskatten. Stiftsmidlernes bestyrelse. Bispeembederne samt disses og stiftsøvrighedernes kontorhold. Ministeriets sekretariatssager. Pastorseminariet. Præstehøjskolen.

3. ekspeditionskontor.

Sager vedrørende opslag og besættelse af præsteembeder. Beskikkelse af provster. Oprettelse, omdannelse og nedlæggelse af præsteembeder. Afskedigelse af præster. Oprettelse af nye sogne. Ændring af sognegrænser (bortset fra København-Frederiksberg). Menighedsrådenes virksomhed i almindelighed. Menighedsrådsvalg. Grønland. Det grønlandske lektorat. Færøerne. Dansk sømandskirke i fremmede Havne. Dansk kirke i Udlandet. Tilskud til økumeniske formål.

II

Folkekirkens administrative instanser.

Det øverste tilsyn med alle kirkelige anliggender (kirker, kirkegårde, præstegårde, præster, kirkefunktionærer, kirkebogsføring m. v.) er henlagt til *kirkeministeriet*, der — foruden at tilrettelægge de sager, der afgøres af kongen, forberede ny lovgivning og udfærdige almindelige administrative forskrifter — træffer afgørelse i alle sager vedrørende kirkelige anliggender bortset fra de tilfælde, hvor afgørelsen ifølge særlig forskrift er henlagt til en lokal myndighed. Ifølge gældende lovgivning og praksis skal afgørelse af enkelttilfælde i vidt omfang træffes af ministeriet. Større arbejder vedrørende kirker og præstegårde, salg og behæftelse af faste ejendomme skal således godkendes af ministeriet, der tillige er anke- og klageinstans for såvel private personer som underordnede kirkelige myndigheder.

Det er iøvrigt et særpræg for folkekirkens administrative opbygning, at der på visse trin af instansfølgen findes særskilte instanser til varetagelse af økonomisk-juridiske og gejstlige anliggender.

A. Økonomisk-juridiske anliggender.

Stiftsøvrighederne — biskopperne og 8 af landets amtmænd — er overtilsyn for kirker og kirkegårde og fører tilsyn med menighedsrådenes bestyrelse af præstegårde og præstegårdsjorder. Stiftsøvrighederne har omfattende opgaver vedrørende de kirkelige økonomiske forhold, såvel lokalt som stiftsvis. Stiftsøvrighederne stadfæster budgetter for alle præstelønningsskasser og for købstadsog- nenes kirke- og kirkebetjeningskasser samt reviderer og deciderer disse kassers regnskaber. Efter den gældende ordning approberer stiftsøvrighederne i et stort antal tilfælde, at der foretages ligning af bidrag til driften af kirkerne, herunder i et vist omfang også kirker, der efter tiendens afløsning er overgået til selveje. Stiftsøvrighederne stadfæster desuden regulativer for brugen af købstadkirker og for ordningen af kirkebetjeningsforhold ved købstadkirker. Ligeledes stadfæs-

ter stiftsøvrighederne kirkegårdsvedtægter og godkender kirkers overtagelse af vedligeholdelse af gravsteder for mere end een fredningsperiode. Stiftsøvrighederne modtager og administrerer den af kommunalbestyrelserne opkrævede landskirkeskat. Endvidere bestyrer stiftsøvrighederne de enkelte stifters stiftsmidler, der væsentlig udgøres af kirker- nes og præsteembedernes kapitaler, hovedsagelig afløsningssummer for tiender, afløsningssummer for grundbyrder og kapitaler hidrørende fra bortsalg af jorder samt gravstedskapitaler. For de omtalte funktioners vedkommende er en selvstændig kompetence henlagt til stiftsøvrighederne. Herudover del- tager stiftsøvrighederne i den kirkelige administration som mellemed mellem de lokale instanser og kirkeministeriet, således at alle sager af tjenstlig art, der forelægges ministeriet, indsendes gennem stiftsøvrighederne, led- saget af disses erklæringer. For Københavns vedkommende er der ingen stiftsøvrighed. Der er et overtilsyn for alle kirker, for de fleste vedkommende bestående af overpræsiden- ten og biskoppen, men den kirkelige admini- stration er for Københavns kommunes ved- kommende stærkt centraliseret og udøves di- rekte fra kirkeministeriet.

Provstiudvalgene — provsten og 2 læge medlemmer, valgt af provstiets menigheds- rådsmedlemmer — fører det umiddelbare til- syn med menighedsrådenes varetagelse af ad- ministrative økonomiske anliggender vedrø- rende bestyrelsen af præstegårde og jorder samt kirker og kirkegårde, ligesom provstiud- valgene har en udstrakt kompetence med hensyn til budgetter og regnskaber for de kirkelige kasser uden for købstæderne. Lige- som stiftsøvrighederne er provstiudvalgene endvidere mellemed i den kirkelige admini- stration, således at alle sager, der skal fore- lægges en højere myndighed, stiftsøvrighed eller ministerium, til afgørelse, fremsendes med provstiudvalgets erklæring.

For Københavns vedkommende er provsti- udvalgenes opgaver betydeligt begrænsede i forhold til, hvad der gælder for den øvrige

del af landet. På grund af det fuldstændige fællesskab med hensyn til indtægter for kirkerne i København er der af provstiuvalgene i henhold til præstelønningslovens § 94 valgt et udvalg, bestående af 5 medlemmer, der gør indstilling til overtilsynene angående de enkelte kirkers budgetter, inden overtilsynet stadfæster disse.

Menighedsrådene varetager menighedsrådskredsens tarv efter de derom gældende bestemmelser i de kirkelige hovedlove. Rådene udgør således bestyrelsen for de selvejende kirker og de disse tilhørende faste ejendomme (graverboliger, kirkeskove m. m.) samt for kirkegårdene, ligesom rådene bestyrer præstegårdene og de dertil hørende jorder, enkesæder, fæste- og lejhuse. Svarende hertil bestyrer rådene de kirkelige kasser: præstelønningskassen, kirkekassen, kirkebetjeningskassen og - ved de ikke-selvejende kirker - menighedsråds-kassen. Menighedsrådene forvalter endvidere de midler, der indkommer i kirkernes bøsser, samt de under menighedsrådenes bestyrelse henlagte legater. Menighedsrådene ansætter og afskediger de ikke-tjenestemandsansatte kirkefunktionærer, foretager præstevalg og deltager i bispevalg. Rådene har pligt til at udtale sig i alle spørgsmål, som forelægges dem til erklæring af højere instanser.

B. Gejstlige anliggender.

Den øverste stedlige myndighed i gejstlige anliggender er henlagt til *biskopperne*, som hver indenfor sit stift udøver de funktioner, som er overdraget dem i henhold til lovgivning, andre bestemmelser eller gammel sædvane. Det påhviler dem og henhører således under deres kompetence at føre tilsyn med præsters og provsters embedsførelse i alle henseender. Herudover har biskopperne omfattende rent administrative opgaver. De drager omsorg for præsteembeders betjening under vakance, foretager kirkeindvielser og meddeler tilladelse til lokalers midlertidige benyttelse til gudstjeneste m. v. Endvidere meddeler biskoppen tilladelse til fravigelse af tidspunktet for ordinære gudstjenester og til mindre ændringer i liturgien. Biskopperne medvirker ved indstillingsmøder og orienterende møder med menighedsrådene i forbindelse med besættelsen af præsteembeder, li-

gesom biskoppen creerer provster, foretager præstevielser og udsteder kollats. Det er endvidere henlagt til biskopperne at meddele dispensation fra aldersgrænsen for konfirmation og give tilladelse til afholdelse af ekstraordinær konfirmation i særlige tilfælde. I en del tilfælde er det endvidere henlagt til biskoppen at meddele tilladelse til brug af folkekirkens kirker. Biskopperne er desuden rådgivende i kirkelige spørgsmål såvel for ministeriet som for præster og provster. Biskopperne danner det administrative mellemlid i gejstlige sager mellem de lokale gejstlige og kirkeministeriet.

Provsterne udgør som den stedlige kirkelige underøvrighed det administrative mellemlid mellem biskoppen og provstiets præster og menighedsråd. Tjenstlige henvendelser fra præster og menighedsråd til biskop, stiftsøvrighed eller ministerium skal fremsendes gennem provsten, forsynet med hans udtalelse. Meddelelser til præster og menighedsråd fra overordnede kirkelige instanser sendes ligeledes gennem provsten. Provsterne foretager præsteindsættelser og leder i biskoppens forfald menighedsrådenes møder i anledning af præstevalg. Endvidere påhviler det provsterne at føre tilsyn med de af præster, kordegne og kirkebylærere førte ministerialbøger med dertil hørende arkiver samt hvert 3. år at lede synet over kirker, kirkegårde og præstegårde.

Bortset fra situationer, hvor menighedsrådet ikke er funktionsdygtigt, påhviler der ikke *præster* egentlige administrative opgaver udover førelsen af ministerialbøger og afgivelse af dermed forbundne pligtmæssige indberetninger og tilbagemeldinger for det eller de sogne, som pastoratet består af. Det er et rent faktisk forhold, at præsterne i et stort antal tilfælde er menighedsrådets formand og/eller fungerer som dets sekretær.

Menighedsrådene har principielt ingen kompetence i gejstlige anliggender, idet præsten ifølge menighedsrådslovens § 26, stk. 2, varetager sin embedsvirksomhed uafhængig af menighedsrådet. Ved menighedsrådslovens §§ 24 og 25 er der dog tillagt menighedsrådet medbestemmelsesret med hensyn til liturgi, ritualer, prædiketekster, salmebøger, forandringer i tiden for gudstjenesten, indsamlinger ved de faste gudstjenester m. m.

III

Tidligere overvejelser angående decentraliserings- og forenklingsmuligheder og udfaldet heraf.

I den af forvaltningskommissionen af 1946 afgivne 8. betænkning indeholdes i afsnit III, der iøvrigt omhandler amtskontorenes forretningsområde, oplysning om en af kommissionen i denne forbindelse foretaget gennemgang af kirkeministeriets sagsområde med henblik på decentraliserings- og forenklingsmuligheder inden for dette område.

Indledningsvis konstaterede kommissionen, at den kirkelige administration før kirkelovene af 1922 var stærkt centraliseret, men at der ved disse love gennemførtes en decentralisering, hvorved en stor del af administrationen udenfor København og Frederiksberg blev henlagt til de lokale myndigheder, navnlig menighedsrådene.

For så vidt angår de nedennævnte grupper af sager fremsatte kommissionen følgende forslag:

A. Ministerialbøgerne.

Sager om rettelser i ministerialbøgernes tilførsler skal ifølge den af kirkeministeriet hidtil fulgte praksis altid forelægges ministeriet gennem provsti og bispeembede.

Det synes naturligt at søge opnået en forenkling af forretningsgangen i disse sager, ved at afgørelsen — i et vist omfang — overlades enten provsten eller biskoppen; for at benytte provsten kunne vel den omstændighed anføres, at han har tilsynet med ministerialbøgernes førelse, men ved at blive stående ved biskoppen, der råder over juridisk medhjælp (amanuensis) sikrer man sig, at sagerne også formelt ekspederes på rette måde.

Fra ministeriets side har man yret betænkelse med hensyn til bispekontorenes kvalifikationer i denne henseende (et enkelt bispekontor råder for tiden ikke over juridisk medhjælp), og man har peget på, at sagerne ofte kommer ret ubehandlet ind i ministeriet. Ministeriet ville i det hele mene, at man burde afvente betænkningen fra civilstandsregisterkommissionen.

Kommissionen må dog fastholde, at en delegation bør finde sted i de tilfælde — som iøvrigt udgør det største antal af sagerne —, hvor grundlaget for rettelsen af tilførslen i ministerialbogen ikke frembyder nogen som helst tvivl.

Det foreslås derfor — i lighed med den ordning, der af justitsministeriet i skrivelse af 20. december 1933 til amtmændene er gennemført med hensyn til berigtigelse af personregistre — at biskoppen bemyndiges til at træffe afgørelsen, når angivelsen af forældres navn ved børns indførsel i fødsels- eller dødsregistret, brudefolkenes navne, fødselsdata eller fødested i vielsesregistret eller en afdøds navn, fødselsdata eller fødested i dødsregistret ikke er i overensstemmelse med de oplysninger, der fremgår af en fuldstændig udskrift af tilførslen (i ministerialbog eller personregister) vedrørende den pågældende persons fødsel, og når der med hensyn til sidstnævnte tilførsel foreligger overensstemmelse mellem hoved- og kontraministerialbog.

Det tilføjes, at gennemførelsen af den foreslåede foranstaltning naturligvis må medføre, at der samtidig meddeles amtmændene tilsvarende bemyndigelse med hensyn til de anerkendte trossamfunds kirkebøger.

B. Rejsetilladelse til præster.

Medens rejsetilladelse i indlandet bevilges af provst eller biskop (D.L. 2—11—8), meddeles rejsetilladelse til udlandet altid af kirkeministeriet.

Der synes imidlertid ikke at være nogen betænkelse ved, at også meddelelse af rejsetilladelse til udlandet overlades biskoppen, og det foreslås derfor, at kirkeministeriet meddeler biskopperne den fornødne bemyndigelse, eventuelt med en begrænsning for såvidt angår rejsens varighed til f. eks. 4 uger.

C. Refusion af udgifter i anledning af provsternes tjenesterejser.

I henhold til § 44, jfr. § 17 i lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 afholder statskassen disse udgifter.

Den almindelige fremgangsmåde er her den, at provsterne indsender deres refusionsbegæring til stiftsøvrigheden, der - efter foretagen revision — anviser godtgørelsen til forskudsvis udbetaling gennem stiftskassereren. Denne sender ved udløbet af hvert finansår en samlet refusionsopgørelse til ministeriet.

Denne normale og praktiske fremgangsmåde er imidlertid ikke gennemført overalt, idet kirkeministeriet i enkelte stifter kræver, at hver enkelt refusionsbegæring fra provsterne straks forelægges ministeriet.

Da stiftsøvrigheden som nævnt foretager en foreløbig revision af opgørelserne, og da ministeriets kontrol formentlig ikke bliver mindre effektiv ved at afvente de samlede opgørelser fra stiftskassererne, foreslås den ovenfor nævnte almindelige fremgangsmåde gennemført i samtlige stifter.

D. Cirkulære angående kollektter i kirkerne.

Der udsendes hvert år — gennem biskop og provst til samtlige præster — cirkulærer angående kollektter til fordel for kirkelige og velgørende institutioner; i de fleste tilfælde sender de pågældende institutioner tillige selv propaganda- eller regnskabsmateriale direkte til præsterne.

Da der kræves ca. 2.000 cirkulærer ved hver udsendelse, og da det som regel drejer sig om indsamlinger til de samme institutioner i en årrække, henstilles det, om det ikke måtte være tilstrækkeligt, at der ved årets begyndelse udsendes et cirkulære, der gjorde præsterne opmærksom på samtlige de i henhold til kgl. resolution tilladte kollektter.

Fra ministeriets side er det her overfor oplyst, at det er af betydning, at der kommer cirkulære ud, umiddelbart før hver enkelt kollekt skal holdes. Såfremt den pågældende institution imidlertid samtidig selv vil udsende materiale, vil der antagelig kunne opnås en forenkling ved, at dette materiale udsendes sammen med cirkulæret.

E. Honorarer og befordringsgodtgørelse i anledning af vakancebetjening.

Under vakancer i præsteembeder, hvad enten disse skyldes sygdom eller ledighed, er det normalt biskoppen, der på grundlag af provstens indstilling træffer bestemmelse om, hvorledes vakancetjenesten skal ordnes, medens fastsættelsen af honoraret altid foretages af kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde.

Ifølge § 62, stk. 2, i lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 (jfr. § 32 i lov om folkekirkens lønningsvæsen i København og på Frederiksberg af samme dato) kan der ydes et vederlag af indtil halvdelen af grundlønnen i vedkommende tidsrum for den stilling, hvis besøgelse præsten har overtaget og honoraret »fastsættes af kirkeministeriet efter indstilling af biskoppen«.

Der foreligger nu en fast praksis med hensyn til størrelsen af disse honorarer, og dette gælder ikke mindst efter ikrafttrædelsen af fornævnte lovbestemmelse, idet biskopperne er enedes om at foretage indstillingen efter ensartede retningslinier. (Satses vedtaget på et bispemøde).

Kommissionen foreslår derfor, at ministeriet meddeler biskopperne bemyndigelse til i tilfælde, hvor vakancebetjeningen overdrages en tjenestegørende præst, inden for lovbestemmelsens ramme at fastsætte honorar og befordringsgodtgørelse for vakancetjeneste. Ministeriets kontrollerende virksomhed på dette område må anses tilstrækkeligt fyldestgjort ved, at bemyndigelsen for sygekancernes vedkommende begrænses til vakancer, der ikke varer over 3 måneder.

F. Flyttegodtgørelser.

(Lov om folkekirkens lønningsvæsen udenfor København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 § 79).

Disse sager skal i mange tilfælde (ad sædvanlig tjenstlig vej gennem provsti og stiftsøvrighed) forelægges kirkeministeriet to gange, før præsten kan opnå den ham tilkommende godtgørelse; det bemærkes, at der i praksis kun ganske undtagelsesvis gøres brug af den i lovbestemmelsen omhandlede »standardgodtgørelse«, og at udgifterne til boha-

vets flytning derfor »efter kirkeministeriets nærmere bestemmelse« normalt godtgøres efter regning.

En forenkling af forretningsgangen synes her særlig naturlig under hensyn til, at afgørelsen af disse sager inden for folkeskolens område (lov om lønninger m. m. til folkeskolens lærere af 12. juli 1946 § 30) er henlagt til skoledirektionen. Herved erindres, at stiftamtmanden både er formand for skoledirektionen og medlem af stiftsøvrigheden.

Fra kirkeministeriets side er det fremhævet, at reglerne om flytning efter regning er temmelig komplicerede, at der ustanselig opstår tvivlsspørgsmål, og at finansministeriet for sit vedkommende, hvor flyttinggodtgørelse begæres efter regning, har forbeholdt sig afgørelsen. Endvidere har kirkeministeriet henledt opmærksomheden på, at det kun er i København, Viborg og Haderslev stifter, at stiftamtmanden er forretningsførende medlem af stiftsøvrigheden, medens det ellers i realiteten vil være biskoppen, der kommer til at træffe afgørelsen. Det må dog erkendes at være urimeligt, at ministeriets godkendelse af tilbud skal indhentes i alle sager, hvor flytningen ikke overdrages statsbanernes transportagentur.

Kommissionen nærer dog ingen betænkelighed ved, at der delegeres til stiftsøvrigheden, og man foreslår derfor, at der meddeles stiftsøvrigheden bemyndigelse til at træffe afgørelsen i samme omfang, som den i denne henseende tilkommer skoledirektionen.

G. Huslejetilskud.

Lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 § 19 bestemmer herom:

»Efter indstilling fra menighedsrådet kan kirkeministeren tillægge en præst, der ingen embedsbolig har, et huslejetilskud, der udredes af pastoratets præstelønningskasse. Huslejetilskuddet kan ikke overstige forskellen imellem, hvad præsten må betale i husleje og det lønningsfradrag, han ville lide, hvis han havde embedsbolig«.

Der findes en fast praksis på dette område, og kommissionen foreslår, at ministeriets beføjelse delegeres (eventuelt inden for et af ministeriet fastsat maksimumsbeløb) til stiftsøvrigheden, der iøvrigt godkender præ-

stelønningskassernes overslag og reviderer regnskaberne.

H. Kirker og præstegårde.

a. Ifølge § 4 i lovekendtgørelse om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. af 23. september 1947 kan en kirke »ikke nedbrydes, ombygges eller undergives forandringer uden tilladelse fra kirkeministeriet«.

I praksis betyder dette, at de allerfleste sager vedrørende kirkebygninger og disses inventar — bortset fra ganske sædvanlig vedligeholdelse - finder deres afgørelse i kirkeministeriet.

Det må nu også, bl. a. under hensyn til vore ca. 2.200 kirkers store betydning som nationale kulturværdier, sikkert erkendes, at approbationsmyndigheden på dette område bør forblive hos kirkeministeriet, der har den højeste sagkundskab til sin rådighed. Men heraf følger, at det af praktiske grunde også bør være ministeriet der fortsat meddeler den fornødne tilladelse til optagelse af lån til dækning af udgifterne ved de approberede foranstaltninger, jfr. § 12 i lovekendtgørelse om kirkers bestyrelse af 23. september 1947.

b. Med hensyn til præstegårdene ligger forholdet dog anderledes. Her bestemmer § 32, stk. 3, i lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 følgende:

»Større byggeforetagender og betydelige forandringer ved præstegårdenes indretning approberes af stiftsøvrigheden, nybygning af kirkeministeriet. . . «

I praksis indsendes også disse sager dog så godt som altid til ministeriet, fordi de til foranstaltningernes gennemførelse fornødne lån skal bevilges af dette; den i fornævnte lovs § 33, stk. 3 in fine hjemlede adgang for stiftsøvrigheden til at meddele samtykke til optagelse af lån (hvis samlede størrelse for hvert embede ikke på noget tidspunkt kan overskride 2.000 kr., og hvis afdragning ikke må strækkes over længere tid end 5 år) er nemlig så begrænset, at den kun ganske undtagelsesvis vil kunne finde anvendelse.

En forenkling af forretningsgangen ved i disse tilfælde også at henlægge beføjelsen til at bevilge lån til den iøvrigt approberende myndighed (stiftsøvrigheden) bør derfor

gennemføres, og kommissionen foreslår, at den hertil fornødne lovhjemmel snarest søges tilvejebragt.

Fra kirkeministeriets side har man overfor udvalget fremhævet den betydning, som disse lånesager har for ministeriets kontrol med hvorledes menighedsrådene administrerer præstegårdene, og man har endvidere under henvisning til den af flertallet af stiftsøvrighederne fulgte indstillingspraksis ytret nogen betænkelighed ved at overlade stiftsøvrighederne långivning i større omfang.

Der er dog opnået enighed om, at stiftsøvrighedens kompetence til at meddele præsteembeder samtykke til optagelse af lån søges udvidet til et beløb af indtil 8.000 kr. uden begrænsning med hensyn til tidligere af ministeriet bevilgede lån, og med en afdragstid på indtil 10 år + eventuelt 2 års afdragsfrihed.

I tilknytning til bemærkningerne om præstegårde og kirker skal man henlede opmærksomheden på den tidligere afgivne betænkning vedrørende en amtsarkitektordning (forvaltningskommissionens 4. betænkning, s. 37), der vil betyde en udvidelse af - og ændring i - den sagkundskab, der står til rådighed for de kirkelige tilsynsmyndigheder.

I. Afhændelse af fast ejendom, tilhørende præsteembeder, degneembeder og kirker.

I henhold til § 38, jfr. § 32, stk. 3, i lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946 og § 5, stk. 5, i lovbekendtgørelse om kirkers bestyrelse af 23. september 1947 kan intet salg af sådanne jorder — uanset parcelens størrelse — finde sted uden samtykke fra kirkeministeriet.

Samfundsudviklingen har imidlertid medført, at der hvert år sker salg af mindre grundstykker til formål, der fra alle sider erkendes at burde støttes, såsom til opførelse af boliger, skoler, idrætspladser, vej anlæg o. lign. Det ligger derfor nær at søge forretningsgangen forenklet, således at der for denne art af afhændelser søges tilvejebragt hjemmel for stiftsøvrigheden til at meddele salgstilladelse, eventuelt godkendelse af ekspropriationsforlig.

Forslaget vil navnlig få praktisk betydning

for præstegårdsjorderne og de sønderjydske degnejorder; kirkerne er kun i ringe omfang ejere af jorder, der eventuelt kan blive genstand for sådan afhændelse, og degnejorder under kirkelig bestyrelse findes kun i de sønderjydske landsdele.

Fra kirkeministeriets side har man dog udtalt, at afhændelsessagerne — der ikke udgør noget stort antal årligt — på grund af deres betydning for folkekirkens økonomi rent principielt hører hjemme i ministeriet. Udbyttet af salgssummerne for præstegårdsjorder indgår i stifternes fællesfond (lønningsmidlerne), hvis underskud dækkes af landskirkeskatten; menighedsrådene har derfor ikke nogen egentlig interesse i salgssummens størrelse.

Kommissionen må imidlertid mene, at den foreslåede bemyndigelse for stiftsøvrigheden uden betænkelighed må kunne gives, såfremt den begrænses til de tilfælde, hvor stiftsøvrigheden er enig med menighedsrådet, provstiudvalget og præstegårdskonsulenten om salget og salgsvilkårene.

Til slut bemærkes, at der ved de foran under F til I omhandlede forhold kun er tænkt på den kirkelige administration uden for København og Frederiksberg; den i København og Frederiksberg gældende særlige ordning, der iøvrigt er udpræget centraliseret, måtte antagelig medføre, at der, for at opnå en mulig yderligere forenkling af administrationen her, skulle lægges endnu flere forretninger ind til kirkeministeriet.

Endelig tilføjes, at de af kommissionen foreslåede foranstaltninger kan gennemføres, uden at der i den anledning foreligger grundlag for at stille krav om yderligere arbejdskraft på bispe- og stiftsøvrighedskontorer.

Med hensyn til de i betænkningen under *pkt. B* omhandlede rejsetilladelser til præster bemærkes, at sådanne tilladelser siden slutningen af 1950'erne er blevet meddelt af biskoppen, medmindre det drejer sig om rejser, der foretages uden for præsternes normale ferie, i hvilke tilfælde sagen som hidtil indsendes til ministeriet.

De under *pkt. C* omtalte sager angående refusion af udgifter i anledning af provsternes tjenesterejser ekspederes nu for alle stift-

ters vedkommende som af forvaltningskommissionen foreslået, således at en samlet refusionsopgørelse for hvert stift indsendes til ministeriet ved udløbet af hvert finansår.

Med hensyn til de under *pkt. D* omhandlede cirkulærer angående kollekt i kirkerne bemærkes, at der ved en ved lov nr. 59 af 21. februar 1962 stedfunden ændring af § 27, stk. 1, i menighedsrådsloven er tilvejebragt hjemmel for, at præsterne med menighedsrådets samtykke også ved de ordinære gudstjenester vil kunne indsamle midler til kirkelige formål, herunder til det arbejde, der udøves gennem visse landsomfattende kirkelige organisationer. Efter at det tidligere krav om særlig hjemmel til foretagelse af sådanne indsamlinger — kgl. resolution ved indsamlinger i alle landets kirker og biskoppens tilladelse ved indsamlinger i kirkerne i det enkelte stift — således er bortfaldet, har ministeriet kunnet indskrænke udsendelsen af cirkulærer om optagelse af kollekt til eet årligt cirkulære, der udsendes i hvert års november måned, og hvori ministeriet fastsætter tidspunktet for optagelse af kollekt i landets kirker i den følgende kalenderår til fordel for visse kirkelige organisationer, hvis virksomhed efter ministeriets skøn fortjener at blive støttet på denne måde.

De under *pkt. G* omtalte huslejetilskud, der tidligere blev fastsat for 1 år ad gangen, fastsættes nu for en 3-årig periode, hvorved 2/3 af disse ekspeditioner spares.

De senere års forøgede arbejdspress har givet

anledning til, at et udvalg af ministeriets medarbejdere har gennemgået den interne forretningsgang og foreslået rationaliserende foranstaltninger, der har været af værdi især ved at frigøre den mere kvalificerede arbejdskraft for manuelt rutinearbejde.

Som eksempel på sådanne foranstaltninger kan nævnes, at udbetaling af lønninger til præster og faste kirkefunktionærer i København nu er henlagt til Sjællands stiftskassererkontor. Tidligere fandt udbetalingen af præsters lønninger sted ved ministeriets direkte foranstaltning og således, at den fonden til lønning af præster påhvilende andel af lønnen gennem Københavns skattedirektorat anvistes kirkens kasserer til videre udbetaling til præsten, medens ministeriet udbetalte præsten den statskassen påhvilede andel af lønnen. Kirkefunktionærernes lønning udbetaltes i sin helhed af kirkens kasserer i henhold til en af ministeriet årlig udsendt lønningsliste. Det fornødne beløb ifølge denne lønningsliste anvistes månedligt til kassereren.

Meddelelse om størrelsen af den enkelte sogne pålignede landskirkeskat blev tidligere udsendt til kommunerne ved manuelt udskrevne meddelelser. Dette sker nu ved hjælp af Danmarks Statistiks adressograf.

Forøget anvendelse af blanketter, stempler og faste konceptformularer har derhos gjort det muligt dels at forkorte ekspeditionstiden for en række ekspeditioner dels i et vist omfang at overlade disse til ikke-akademisk personale.

IV

Udvalgets overvejelser og indstillinger.

A. Almindelige bemærkninger.

Udvalget har gjort sig bekendt med de synspunkter som er fremført i den af administrationsudvalget af 1960 i 1962 afgivne 1. betænkning (nr. 301/62). Administrationsudvalget, der blev nedsat med den opgave at formulere mere generelle retningslinier for den kommende udvikling af administrationen, gik i den nævnte betænkning ind for, at de enkelte ministerier bør søges opbygget med eet departement og et eller flere fagdirektorater. Departementerne skulle først og fremmest fungere som sekretariater for ministrene, og som hovedopgaver have udarbejdelse af lovforslag og af generelle forskrifter for den øvrige statsforvaltning, behandling af bevillingsspørgsmål, central planlægning o. lign. samt afgørelse af sager, som er afgjort af andre led i forvaltningen, men som ved indankning indbringes for ministeren. Fagdirektoraternes opgave skulle være at administrere de opgaver, som i dag er henlagt til departementerne i øvrigt sammen til de nuværende direktorater, hvilket i princippet er at træffe afgørelse i enkeltsager og udøve tilsyn med overholdelse af fastsatte forskrifter. Direktoraterne skulle også have initiativpligt over for departementerne med hensyn til påkrævede forslag om ændringer i gældende lovgivning.

For så vidt angår de under kirkeministeriets forretningsområde hørende sager vil en decentralisering gennem sagernes henlæggelse til et særligt dertil oprettet organ næppe være gennemførlig. En sådan foranstaltning ville ej heller betyde nogen formindskelse af antallet af ekspeditionsled. Udvalget finder derfor, at opmærksomheden må samle sig om betimeligheden af og mulighederne for at delegere ministeriets beføjelser til de eksisterende lokale instanser, d. v. s. menighedsrådene, provstiuvalgene og stiftsøvrighederne.

Som også omtalt i den i april 1965 udkomne betænkning (nr. 388/1965) om effektivisering af statsadministrationen er tiden nu

mere moden for rationaliserings- og decentraliseringsforanstaltninger, end da forvaltningskommissionen af 1946 virkede, og udvalget nærer for sit vedkommende ikke tvivl om betimeligheden af nu at søge sådanne foranstaltninger gennemført for så vidt angår kirkeministeriets forretningsområde. Udvalget har herved særlig haft for øje, at antallet af administrative led, som sagerne skal passere, bidrager til at forlænge ekspeditionstiden, samt at den departementale behandling, der først og fremmest er indrettet på behandling af generelle spørgsmål, bevillingsspørgsmål og løsning af juridiske tvivsspørgsmål, er for omstændelig og dermed for langsommelig, når det drejer sig om behandlingen af større antal af ensartede sager (såkaldte rutinesager). Efter det for udvalget foreliggende vil en formindskelse af antallet af sager, der skal forelægges ministeriet, derhos være en nødvendig forudsætning for en forsvarlig forberedelse af den omfattende revision af den kirkelige lovgivning, som efter alt at dømme må blive resultatet af det vidtspændende kommissionsarbejde, som finder sted i disse år, såvelsom af de kommende års ændringer i landets kommunale inddeling og øvrige struktur.

I det følgende omtales en række sagsområder, som udvalget - efter en gennemgang af kirkeministeriets forretningsområde - særlig har fundet anledning til at gøre til genstand for nærmere undersøgelse med henblik på decentraliseringsmuligheder eller som har været draget frem i forbindelse med tidligere overvejelser angående decentralisering inden for det kirkelige forvaltningsområde, jfr. foran i afsnit III.

B. De enkelte sagsområder.

1. Kirker.

Med hensyn til spørgsmålet om gennemførelse af en eventuel decentralisering af sagerne vedrørende kirkerne og disses inventar m. v. melder der sig først det spørgsmål, om

ændrede kompetenceregler bør have virkning i forhold til alle kirker — ældre såvel som nyere - eller kun i forhold til visse kategorier af kirker.

Ifølge bestemmelsen i § 45, stk. 1 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., (lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 — i det følgende betegnet vedligeholdelsesloven), kan ministeriet tilstede afvigelser fra denne lov og fra den i henhold til samme lovs § 7 udstedte kgl. anordning (kgl. anordning af 11. april 1953 angående vedligeholdelse af og tilsyn med kirkebygninger m. v.) for sådanne, navnlig nyere, kirkers vedkommende, hvis bygninger og inventar ikke har arkæologisk, arkitektonisk eller historisk interesse, eller for hvis vedkommende de stillede fordringer findes at være for byrdefulde.

Denne lovbestemmelse kunne muligvis afgive hjemmel for at fastsætte særlige regler om kompetencen til at approbere arbejder vedrørende kirker som de nævnte; men dette ville forudsætte, at der blev foretaget en klassificering af kirkerne efter disses arkæologiske og arkitektoniske værdi. En sondring alene mellem middelalderlige og nyere kirker ville ikke være fyldestgørende, idet mange nyere kirkebygninger er af en sådan værdi i arkitektonisk henseende, at de bør nyde fuld beskyttelse mod indgreb, der må anses for forringende eller ligefrem stridende mod loven om ophavsrettigheder. Men også ældre kirker, der ikke er middelalderlige, kan — også uden egentlige arkitektoniske fortrin - være karakteristiske udtryk for sin tids bygningskunst og bør af denne grund nyde tilsvarende beskyttelse. En sådan klassificering af kirkerne, der vel navnlig for det stedse stigende antal nyere kirkers vedkommende ville være noget problematisk eller i hvert fald beroende på et vanskeligt - muligvis med tiden skiftende — skøn, ville ej heller i sig selv bidrage til en simplificering af retstilstanden, idet det snarere måtte anses for en komplikation, om approbationsmyndigheden for visse kirkers vedkommende var henlagt til een instans og for andres vedkommende til en anden instans. Eventuelt kunne der være tale om særregler for den mindre gruppe af »fortrinlig vigtige kirkebygninger«, der i henhold til vedligeholdelseslovens § 41 er henlagt til det særlige kirkesyn, jfr. herom ne-

denfor, men bortset herfra finder udvalget, at det bør tilstræbes, at der gælder fælles regler for alle kirker.

Det næste spørgsmål, der melder sig, er, til hvilken eller hvilke af de lokale kirkelige instanser approbationsbeføjelsen bør henlægges.

Fra menighedsrådenes side er der i de senere år ofte udtrykt ønske om, at der tillægges menighedsrådene større kompetence med hensyn til udførelse af arbejder ved kirkerne og anskaffelse af inventar til disse, men udvalget må dog stille sig tvivlende med hensyn til betimeligheden af at udvide menighedsrådenes kompetence i sager af denne art. Udvalget anerkender fuldt ud betydningen af menighedsrådenes medvirken på dette område. Den mærkbare forbedring af landsbykirkernes vedligeholdelsestilstand, som har fundet sted i første halvdel af dette århundrede, må således efter udvalgets opfattelse utvivlsomt tilskrives, at hovedparten af disse kirker i samme tidsrum er overgået til selveje under menighedsrådenes bestyrelse. Men udvalget kan på den anden side ikke bortse fra de mindre heldige resultater, som er blevet følgen af, at menighedsråd - med eller uden arkitektbistand - på egen hånd har givet sig i kast med arbejder, der går ud over rene vedligeholdelsesarbejder. Særlig synes det vanskeligt for menighedsråd at afveje de modstridende hensyn, som kan gøre sig gældende i sager af denne art. Eksempelvis kan det således nævnes, at ministeriet har været stillet overfor ønsker om anvendelse af vinylgulvbelægning i en middelalderkirke for at lette gulvvaskningen, ombygning af vinduer i gamle kirker for at muliggøre anbringelse af store spejlglasrunder, sandblæsning og plasticmaling af middelalderkirkers udvendige murværk for at spare sædvanlig kalkning, foretagelse af uoprettelige indgreb i middelalderligt murværk eller arkæologisk vigtige gulvlag for at billiggøre fornyelsen af varmeanlæg o. lign. Menighedsrådene synes derhos ikke sjældent at befinde sig i en tvangssituation i tilfælde, hvor der er tale om gaver til kirken i form af skibsmodeller, præsterækketavler, prydenstande til altret, tårnure o. lign.

Hertil kommer, at menighedsrådene ofte savner sagkyndig vejledning med hensyn til udførelsen af arbejder ved kirkerne. Lokale

håndværkere har som oftest ikke forudsætninger for at yde den fornødne vejledning, og det samme gælder i mange tilfælde arkitekter og ingeniører, som ikke har specialiseret sig i arbejder vedrørende kirker. Om menighedsrådets valgte medlemmer selv er i besiddelse af de fornødne arkitektoniske, arkæologiske og bygningshistoriske kundskaber, må naturligvis bero på tilfældigheder. Nogle få besøg i andre kirker vil i hvert fald ikke forskaffe menighedsrådet de fornødne kundskaber. Der kunne naturligvis til en vis grad rådes bod på dette forhold ved at tillade menighedsrådene at gøre brug af den sagskundskab, der står til ministeriets rådighed, men af de foran anførte grunde måtte dette forudsætte, at de sagkyndiges vota ubetinget blev eferkommet, hvilket ville sige, at approbationsmyndigheden i realiteten blev henlagt til konsulenterne i stedet for til en ansvarlig kirkelig myndighed. Dette må dog efter udvalgets opfattelse være udelukket — også af den grund, at de sagkyndige ikke ville kunne tage stilling til projekternes finansiering, og som det nedenfor nærmere skal omtales, bør denne funktion såvel af praktiske som af andre grunde henlægges til den instans, som har approbationsmyndigheden. Situationen ville yderligere kompliceres i de - ikke sjældent forekommende - tilfælde, hvor konsulenterne ikke er enige indbyrdes, ligesom man i det hele ville savne den formidlende og mæglende virksomhed, som en overordnet kirkelig instans vil kunne udøve.

Må udvalget således nære tvivl med hensyn til muligheden for på indeværende tidspunkt at udvide menighedsrådenes kompetence i disse anliggender, finder udvalget dog, at opmærksomheden til stadighed bør være henvendt på, om udviklingen betinger, at der tillægges menighedsrådene kompetence til at træffe bestemmelse om udførelse af arbejder — eventuelt visse særlige arbejder — ved kirker udover rene vedligeholdelsesarbejder.

Det vigtige skøn over, hvor grænsen går mellem almindelige vedligeholdelsesarbejder, som menighedsrådene almindeligvis kan iværksætte på egen hånd, dersom de fornødne midler kan tilvejebringes uden optagelse af lån, og andre arbejder, til hvis udførelse ministeriets approbation kræves, udøves først og fremmest af provstiidvalgene,

hvem det ifølge loven påhviler at afgøre, hvad der videre skal foretages i anledning af synsudsættelser og indberetninger om indtrufne større skader på kirkebygningers tag og fag, herunder at indkræve nærmere forslag til manglernes afhjælpning til forelæggelse for ministeriet til approbation. Herudover tillommer der provstiidvalgene beføjelse til at approbere visse installationer og anskaffelser, jfr. den fornævnte kgl. anordning af 11. april 1953 § 33, stk. 1. Endelig er der — omend i meget begrænset omfang — tillagt provstiidvalgene bemyndigelse til at meddele tilladelse til optagelse af lån, idet provstiidvalgene ifølge § 12, stk. 3, i lov om kirkers bestyrelse m. v., (lovbekendtgørelse nr. 454 af 23. september 1947 - i det følgende betegnet bestyrelsesloven), kan meddele tilladelse til optagelse af midlertidige lån til dækning af øjeblikkelig forefaldende udgifter, når lånet kan tilbagetales af de løbende indtægter i det indeværende og det nærmest følgende regnskabsår. Sådanne midlertidige lån kan dog ikke optages af kirkeres formue uden ministeriets samtykke.

Provsternes indgående kendskab til kirkerne i deres provstier bl. a. fra de 3-årige provstesyn over kirkerne i forbindelse med provsternes fortrolighed med den kirkelige lovgivning og den gældende praksis gør det nærliggende at overveje, om provstiidvalgenes kompetence burde udvides for så vidt angår arbejder ved kirkerne og anskaffelse af inventar til disse m. v. Dette ville medføre en betydelig forkortelse af ekspeditionsvejen og der ville i det hele næppe kunne rettes vægtige saglige indvendinger herimod. Derimod synes en række praktiske grunde at være til hinder for, at denne vej betrædes. Særlig kan nævnes:

- 1) at der er forbundet et ikke ringe arbejde med behandlingen af sådanne sager, særlig med affattelsen af approbationsskrivelserne, dersom disse skal være tilstrækkelig detaljerede og indeholde alle fornødne anvisninger og henvisninger til specielle forskrifter - et arbejde, som må antages udelukkende at ville komme til at påhvile provsten i hans egenskab af formand for provstiidvalget og ikke ville kunne udføres af en eventuel kontormedhjælp,

- 2) at provstiuvalgenes arbejdsbyrde vil blive ikke uvæsentligt forøget ved gennemførelsen af de forslag, som er fremsat i udvalgets betænkning I, og at det må skønnes betænkeligt at forøge provstiuvalgenes arbejdsbyrde yderligere,
- 3) at provstiuvalgene ikke har adgang til juridisk bistand og
- 4) at provstiuvalgene ikke vil kunne bevilge lån af stiftsmidlerne eller meddele tilladelse til udbetaling af kirkernes kapitaler, idet dette forudsætter kendskab til en række forhold, som ikke er provstiuvalgene bekendt (beholdningen af udlånsmidler og det til enhver tid værende lånebehov, størrelsen af oplagte renter af kirkernes kapitaler og de i sin tid ved kirkernes overgang til selveje til bestemte arbejder henlagte midler m.v.), og at provstiuvalgene derfor i almindelighed ikke ville kunne afslutte sagernes behandling med godkendelse af finansieringen.

De anførte forhold synes alt i alt at måtte føre til, at tanken om at give provstiuvalgene en udvidet approbationsbeføjelse må lades ude af betragtning.

Da en decentralisering på det heromhandlede område herefter alene vil kunne gennemføres, såfremt der tillægges stiftsøvrighederne approbationsbeføjelse, har udvalget rettet sin opmærksomhed på mulighederne for at henlægge kompetencen i det store antal rutinemæssige sager vedrørende kirkebygningerne og disses inventar m. v. til stiftsøvrighederne.

Forudsætningen for en sådan decentralisering må efter udvalgets opfattelse være, at det kan påregnes, at sagerne hos stiftsøvrighederne vil få en behandling, der svarer til den, de hidtil har fået i ministeriet. Denne forudsætning synes ved nærmere betragtning af, hvad approbationsbeføjelsens udøvelse indebærer, at være opfyldt, når henses til

- 1) at både det juridiske og det gejstlige medlem af stiftsøvrighederne har et omfattende kendskab til praktisk administration,
- 2) at stiftsøvrighederne råder over juridisk arbejdskraft og over en fast opbygget, permanent kontormæssig organisation,

- 3) at lovgivningen indeholder meget detaljerede forskrifter, som i de senere år er blevet suppleret med yderligere specielle anvisninger på en række områder,
- 4) at der for så vidt angår spørgsmål, som ikke direkte er besvaret i lovgivningen, i reglen vil kunne findes svar i den siden 1922 opbyggede faste praksis, som er let tilgængelig i stiftsøvrighedernes arkiver, i Gejstlig Reskriptsamling, kommenterede lovudgaver, Teologisk Stat I, Dansk Kirkeret m. m.,
- 5) at konsulentordningen er fuldt udbygget på alle områder,
- 6) at stiftsøvrighederne ikke skal afgøre tvistemål angående tekniske, arkitektoniske, kunstneriske eller arkæologiske spørgsmål, og at der ved behandlingen af de i betragtning kommende sager i det hele taget kun i meget begrænset omfang er spørgsmål om udøvelse af skøn og
- 7) at stiftsøvrighederne må antages at være i stand til - med støtte i provstiuvalgenes indstillinger — at bedømme forsvareligheden i økonomisk henseende af foreliggende projekter set i forhold til den stedlige økonomi.

Det er herved forudsat, at stiftsøvrighederne får ret og pligt til at indhente udtalelser fra ministeriets konsulenter i alle tilfælde, hvor dette er foreskrevet eller sædvanligt sker ifølge praksis, dog bortset fra kunstakademiet, idet det efter det for udvalget oplyste beror på et skøn, hvornår de af akademirådet nedsatte udvalg vedrørende havekunst og altertavleskitser bør høres.

Stiftsøvrighedernes approbationsbeføjelse bør efter udvalgets mening — i hvert fald indtil videre — begrænses således, at stiftsøvrighederne kun er beføjede til at meddele approbation på forslag, der er anbefalet af vedkommende konsulenter og på de af disse stillede vilkår, hvilket dog ikke skal være til hinder for, at stiftsøvrighederne — hvor anledning dertil gives — skal kunne optage forhandling med konsulenterne om vilkårene. Stiftsøvrighederne bør derhos instrueres om, at forelæggelse for ministeriet skal finde sted i alle tilfælde, hvor der består menings-

uligheder af betydning mellem konsulenterne indbyrdes eller mellem disse og vedkommende menighedsråd, ligesom der bør være adgang for stiftsøvrighederne til også i andre tilfælde at henskyde afgørelsen til ministeriet.

Visse arbejder vedrørende kirker bør dog af hensyn til deres beskaffenhed eller deres økonomiske rækkevidde undtages fra stiftsøvrighedernes approbationsbeføjelse. Dette vil i første række gælde arbejder, hvortil der søges tilskud af statskassen, men også i sådanne tilfælde vil det utvivlsomt vise sig praktisk, at korrespondancen med de sagskyndige varetages af stiftsøvrighederne, der derved vil få mulighed for på et tidligt stadium af sagerne at udøve en mæglende og formidlende virksomhed, f. eks. ved at sammenkalde de interesserede parter til en drøftelse, der vil kunne bidrage til at hindre, at sagerne - som det undertiden er tilfældet, hvor der er stor divergens mellem menighedsrådets og de sagskyndiges opfattelse af den rette fremgangsmåde - går i stå, idet parterne blot gentager de eengang indtagne standpunkter.

Hvad angår de rent praktiske muligheder for at lægge en sådan forøget arbejdsbyrde på stiftsøvrighederne - set i relation til arbejdskraftsspørgsmålet — bemærkes, at den i betragtning kommende mængde af sager vil blive fordelt på de bestående 10 stiftsøvrigheder samt at en vis — ikke uvæsentlig — lettelse af stiftsøvrighedernes nuværende arbejdsbyrde vil blive følgen af gennemførelsen af de foranstaltninger, hvorom der er fremsat forslag i udvalgets betænkning I. Ordningen vil stille betydelige krav til stiftsfuldmægtigene, men efter de for udvalget foreliggende oplysninger synes der at være grund til at formode, at en forøgelse som beskrevet af stiftsøvrighedernes kompetence på det heromhandlede område ikke - eller i hvert fald kun i meget begrænset omfang — vil medføre krav om ansættelse af yderligere personale på stiftsøvrighedernes kontorer.

Da udvalget finder, at såvel praktiske hensyn som andre grunde afgørende taler for, at samme instans approberer såvel projekt som finansieringsplan, må udvalget finde det rettest, at stiftsøvrighederne får bemyndigelse til at bevilge lån af stiftsmidlerne og til at meddele tilladelse til udbetaling

af midler på kirkernes kapitalpost II samt til at meddele tilladelse til optagelse af lån af kirkernes øvrige kapitaler eller i private pengeinstitutter til finansiering af arbejder, hvortil forslag approberes af stiftsøvrighederne.

Den fornødne hjemmel for en sådan selvstændig kompetence for stiftsøvrighederne måtte tilvejebringes ved ændring af bestemmelserne i bestyrelseslovens § 12, stk. 2, og § 6 i kgl. anordning af 11. oktober 1937 angående stiftsmidlernes bestyrelse.

Der er efter udvalgets opfattelse næppe grund til at fastlægge en bestemt grænse for størrelsen af de enkelte lån, idet det for så vidt angår lån af stiftsmidlerne forudsættes, at stiftsøvrighederne iagttager de retningslinier for udlånspraksis, som er kommet til udtryk i ministeriets cirkulærskrivelser til stiftsøvrighederne, senest af 29. april 1966, jfr. herved også ministeriets cirkulære af 28. februar 1950 til menighedsrådene angående lån af stiftsmidlerne, herunder at de forhåndenværende udlånsmidler fortrinsvis anvendes til udlån til de i stiftsmidlernes masse deltagende landsbykirker og særlig til nødvendige arbejder på tag og fag.

Der er efter udvalgets opfattelse næppe anledning til at ændre bestemmelsen i bestyrelseslovens § 12, stk. 3, om, at provstiuvalgene er beføjet til at meddele tilladelse til optagelse af midlertidige lån til dækning af øjeblikkelig forefaldende udgifter. Denne regel bør fortsat have karakter af en undtagelsesbestemmelse, som kun bør bringes i anvendelse i de sjældent forekommende tilfælde, hvor et menighedsråd befinder sig i en øjeblikkelig tvangssituation.

Under henvisning til det anførte og ud fra den antagelse, at den i § 45, stk. 1, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. hjemlede dispensationsadgang særlig har henblik på de materielretlige bestemmelser i denne lov og den i henhold til sammes § 7 udstedte kgl. anordning af 11. april 1953, samt at det vil være rigtigst, at der tilveje-lovhjemmel for den af udvalget foreslåede betydelige forskydning af kompetencen på det kirkelige forvaltningsområde, skal udvalget herefter indstille:

- 1) at § 45 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. suppleres med en

bestemmelse, der afgiver hjemmel for, at ministeriet kan bemyndige stiftsøvrighederne til at approbere forslag til arbejder vedrørende kirkerne, disses installationer og inventar i det omfang, hvori det skønnes forsvarligt under hensyn dels til de arkæologiske, arkitektoniske og historiske interesser, der knytter sig navnlig til de gamle kirkebygninger og disses inventar, dels til den økonomiske rækkevidde af forslagene,

- 2) at ministeriet derefter bemyndiger stiftsøvrighederne til efter forud indhentede erklæringer fra vedkommende konsulenter at approbere forslag til arbejder vedrørende kirker (ældre såvel som nyere), disses installationer og inventar i tilfælde, hvor forslagene er anbefalet af konsulenterne og på de af disse angivne vilkår, alt med de nedenfor nævnte undtagelser, idet det dog også i disse undtagelsestilfælde skal påhvile stiftsøvrighederne at forberede sagerne ved gennem korrespondance og forhandling med de sagkyndige og menighedsrådene at søge at tilvejebringe enighed med hensyn til forslagernes udformning og iøvrigt således, at stiftsøvrighederne har adgang til i alle tilfælde - om ønskes - at forelægge ministeriet sagen til afgørelse og derhos instrueres om, at sådan forelæggelse skal ske i tilfælde, hvor der består meningsuligheder af betydning mellem konsulenterne indbyrdes eller mellem disse og vedkommende menighedsråd,
- 3) at bestemmelserne i kirkebestyrelseslovens § 12, stk. 2, jfr. kgl. anordning af 11. oktober 1937 angående stiftsmidlernes bestyrelse § 6, suppleres med en bestemmelse, der giver hjemmel for, at ministeriet kan bemyndige stiftsøvrighederne til at bevilge lån af stiftsmidlerne og til at meddele tilladelse til optagelse af lån af kirkernes øvrige kapitaler eller i private pengeinstitutter,
- 4) at ministeriet derefter bemyndiger stiftsøvrighederne til at bevilge lån af stiftsmidler og til at tillade udbetaling af de på kirkernes kapitalpost II henstående midler (bortset fra den urørlige hovedstol) samt til at meddele tilladelse til optagelse af lån af kirkernes øvrige kapita-

ler eller i private pengeinstitutter til finansiering af arbejder, hvortil forslag approberes af stiftsøvrighederne.

Etablering af en sådan retstilstand, hvorefter ministeriet til enhver tid kan udsondre de sagsområder, som erfaringsmæssigt egner sig bedst til behandling hos stiftsøvrighederne, forekommer udvalget at være en smidig ordning, der tillige giver mulighed for at anstille forsøg, inden man eventuelt skrider til en revision af loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde og den dertil hørende kgl. anordning.

Udvalget har ment at kunne gå ud fra, at stiftsøvrighedernes kompetence vil blive respekteret. Findes det imidlertid, at der bør træffes foranstaltninger, der kan bidrage til at sikre dette, måtte det f. eks. kunne ske ved at foreskrive, at der ikke af stiftsøvrighederne vil kunne bevilges lån af stiftsmidlerne, meddeles tilladelse til optagelse af lån iøvrigt eller udbetaling af midler på kirkens post II til arbejder, der er iværksat uden forud indhentet godkendelse, jfr. herved § 2, stk. 1, 2. pkt. i kgl. anordning af 11. april 1953. Det burde muligt endvidere indskræpkes stiftsøvrighederne, at tilladelse til iværksættelse af arbejder ikke må meddeles, forinden det er godtgjort, at arbejdernes gennemførelse er sikret i økonomisk henseende.

Iøvrigt bemærkes, at foranstående indstillinger i første række er udformet med henblik på forholdene udenfor København. Skal forslaget søges gennemført også for Københavns vedkommende, må der efter udvalgets mening forinden finde en begrænsning sted af antallet af overtilsyn, jfr. udvalgets forslag herom i betænkning I.

I forbindelse med omtalen nedenfor af de hyppigst forekommende kategorier af sager er det nærmere angivet, hvilket omfang stiftsøvrighedernes approbationsbeføjelse efter udvalgets mening bør have. Da afgørelsen af dette spørgsmål til en vis grad må bero på, om de gældende lovbestemmelser og administrative forskrifter er fyldestgørende og tilstrækkeligt detaljerede, samt om der er adgang til sagkyndig bistand, er de vigtigste af de gældende forskrifter for de enkelte arter af arbejder kortelig angivet, ligesom de konsulenter, hvis erklæringer sædvanligvis indhentes, er omtalt.

A°. *Bygningsarbejder* (d. v. s. udvendige arbejder på tag og fag samt indvendige arbejder vedrørende gulve, vægge, lofter, vinduer, døre etc.).

Hovedbestemmelserne indeholdes i vedligeholdelseslovens §§ 4, 6, sidste stk., 8-10, samt §§ 2-8, 10, stk. 1, 18, 20, stk. 1, 21 og 22 i kgl. anordning af 11. april 1953.

Endvidere henvises til cirkulærskrivelse af 20. maj 1926 og cirkulære af 4. juni 1937 angående istandsættelsesarbejder, hvortil ministeriets tilladelse skal indhentes, samt cirkulære af 19. marts 1956 (København og Frederiksberg) om andragender vedrørende byggearbejder m. v. ved kirker.

Stiftsøvrighederne foreslås bemyndiget til at approbere forslag til alle bygningsarbejder vedrørende kirker (ældre såvel som nyere), hvortil der efter vedligeholdelsesloven og den for nævnte anordning af 11. april 1953 kræves tilladelse fra ministeriet, eller hvortil der søges optaget lån af kirkens midler, af stiftsmidlerne eller i private pengeinstitutter, eller søges om udbetaling af midler på kirkens kapitalpost II.

Forslag til sådanne arbejder forelægges ifølge praksis undtagelsesfrit den kgl. bygningsinspektør og — hvis kirken er gammel — nationalmuseet til udtalelse, medmindre kirken er henlagt under det særlige kirkesyn, i hvilket fald der gives dette lejlighed til at udtale sig.

Det bemærkes, at der næppe vil kunne fastlægges nogen bestemt regel for, hvornår kirker er »gamle« — bl. a. med den konsekvens, at sager vedrørende de pågældende kirker skal forelægges nationalmuseet til erklæring. Afgørelsen må i hvert enkelt tilfælde hvile på et skøn.

Undtaget fra stiftsøvrighedernes approbationsbeføjelse bør efter udvalgets mening være forslag angående

1. opførelse af nye kirker eller dele af sådanne,
2. om- og tilbygningsarbejder,
3. hovedistandsættelser og andre større arbejder, hvortil der søges tilskud af statskassen,
4. nedbrydning af kirker eller dele af sådanne.

Med hensyn til undtagelse 1 og 2 henvises særlig til den økonomiske rækkevidde af sådanne projekter, hvis gennemførelse desuden sædvanligvis forudsætter ydelse af statstilskud, jfr. straks nedenfor.

Vedrørende undtagelse 3 bemærkes, at sager angående projekter, til hvis gennemførelse der søges om statstilskud, bør forelægges ministeriet til afgørelse, bortset fra tilfælde, hvor stiftsøvrighederne ud fra deres kendskab til bevillingspraksis skønner, at ydelse af tilskud vil være udelukket enten som følge af arbejdets art eller som følge af udgifternes beskedne størrelse.

Med hensyn til undtagelse 4 henvises til disse arbejders ekstraordinære karakter.

B°. *Installationer.*

Stiftsøvrighederne foreslås bemyndiget til at approbere forslag til alle installationsarbejder i kirkerne (ældre såvel som nyere), hvortil der efter lovgivningen kræves ministeriets tilladelse eller hvortil der søges optaget lån eller udbetalt midler af kirkens kapitaler.

a. *Varmeanlæg.*

Hovedbestemmelsen indeholdes i § 14 i vedligeholdelsesloven. Endvidere henvises til cirkulære af 24. oktober 1947, afsnit II, nr. 5, om tilvejebringelse af og bedømmelse af forslag til varmeanlæg, cirkulære af 19. maj 1927 angående varmeanlæg, cirkulærer af 17. november 1930 og 2. august 1954 om elektriske varmeanlæg, cirkulære af 2. november 1956 om foranstaltninger til modvirkning af fugtighed i kirker med elektriske varmeanlæg og cirkulære af 15. juni 1967 om forebyggelse af udtørringsskader i kirkerne.

Sagerne forelægges ifølge praksis boligministeriet, den kgl. bygningsinspektør og — hvis kirken er gammel — nationalmuseet til erklæring.

De af ministeriet benyttede approbationskrivelser er affattet i overensstemmelse med resultatet af derom i sin tid førte forhandlinger med boligministeriet under hensyntagen til, om der medvirker både arkitekt og rådgivende ingeniør, kun en af disse eller ingen af disse. Standardconceper tilligemed vejledninger angående afholdelse af prøve-

opvarmning ni. m. forudsættes stillet til rådighed for stiftsøvrighederne.

Der bør i overensstemmelse med hidtidig praksis ved approbationen udtrykkelig tages forbehold om tilbageholdelse af en vis del, f. eks. 10 % af tilbudssummen, indtil varmeanlægget har været i brug i en måneds tid og skønnes at virke tilfredsstillende.

Det bør kunne overlades til stiftsøvrighederne som et sædvanligt led i behandlingen af disse sager at anordne afholdelse af prøveopvarmning, og at indsende indberetning om udfaldet direkte til boligministeriet.

Det anførte gælder også ombygning og andre større forandringer ved bestående varmeanlæg, overgang til oliefyring eller fjernvarmeforsyning (kontrakt med fjernvarmeselskabet forelægges boligministeriet) samt installation af befugtningsanlæg.

b. Elektrisk lys.

Hovedbestemmelsen indeholdes i vedligeholdelseslovens § 12, stk. 3. I cirkulære af 3. august 1921 er der derhos givet nærmere forskrifter angående installation af elektrisk lys i landsbykirker.

Forslag til installation af elektrisk lys i kirker samt til fornyelse, forbedring og omlægning af lysinstallationer forelægges ifølge praksis altid den kgl. bygningsinspektør og — hvis kirken er gammel — nationalmuseet.

c. Orgler.

Hovedbestemmelserne indeholdes i vedligeholdelseslovens § 11, stk. 1 og 2, hvorefter forslag til orglets disposition og tegning til orgelfacade skal forelægges ministeriet til godkendelse.

Der henvises endvidere til bestemmelsen i § 16, stk. 1 i den kgl. anordning, hvorefter nye orgler skal indarbejdes i kirkens arkitektur, samt til cirkulærer af 15. maj 1957 om affattelse af orgeltilbud m.v. og af 11. juli 1960 om installation af elektriske orgelblæsere i kirkerne.

Orgelkonsulenten, den kgl. bygningsinspektør og - hvis kirken er gammel - nationalmuseet høres over alle forslag til anskaffelse af nye orgler, også hvor det drejer sig om typeorgler.

Den approberende myndighed må foruden

på den tekniske og arkitektoniske side af sagen særlig have opmærksomheden henvendt på de i tilbuddene indeholdte betalingsvilkår, prisreguleringsforbehold og garantierklæringer. Da disse sidste ofte vil indeholde forbehold om, at garantien kun er virksom under forudsætning af, at der opretholdes en vis konstant luftfugtighed, vil det ofte være nødvendigt i forbindelse med approbationen at indskærpe de foran under B^o a nævnte forskrifter angående modvirking af fugt og tørke i kirkerne.

Det bør kunne overlades til stiftsøvrighederne at anordne godkendelsesforretning, og at indsende indberetning om udfaldet af denne direkte til orgelkonsulenten.

Der bør ved approbationen som hidtil udtrykkelig tages forbehold om, at sidste rate af betalingen — eller i hvert fald en passende del af denne - først erlægges, når der foreligger en tilfredsstillende godkendelsesattest, såfremt dette ikke er fastsat i tilbuddet.

Det må naturligvis også påhvile den approberende myndighed at tage selvstændig stilling til spørgsmålet om orglets stemmetal. Det bemærkes i denne forbindelse, at der i de senere år har gjort sig en udtalt tilbøjelighed gældende til at anskaffe orgler, hvis stemmetal overstiger det i § 16, stk. 1, i den kgl. anordning forudsatte antal. Den approberende myndighed bør ved behandlingen af disse sager have opmærksomheden henvendt på, at investeringer til dette formål holdes indenfor, hvad der efter forholdene det enkelte sted kan anses for rimeligt.

Det anførte gælder også sager om ombygning eller hoveddistandsættelse af kirkeorgler.

d. Kirkeklokker.

Hovedbestemmelsen indeholdes i § 11, stk. 5, i vedligeholdelsesloven.

Der henvises endvidere til § 20, stk. 1 og 2, i den kgl. anordning samt til cirkulære af 30. april 1936 om kirkeklokkers vedligeholdelse.

Ifølge praksis forelægges alle sager vedrørende kirkeklokker for klokkekonsulenten, den kgl. bygningsinspektør og — såfremt klokken er gammel - for nationalmuseet.

Ved anskaffelse af nye klokker eller omstøbning af ældre klokker anordnes tonemåling til kontrol af, at klokken opfylder tilbuddets garanti for tonerenshed m. v.

Det anførte gælder også installation af automatiske klokkeringsanlæg o. lign., ligesom der også i disse tilfælde anordnes en godkendelsesforretning.

Undtagelse: Sager angående anskaffelse af klokkespil bør formentlig forelægges kirkeministeriet til approbation.

e. Høre- og højtaleranlæg.

Hovedbestemmelsen indeholdes i bestyrelseslovens § 8, 3. pkt. Der henvises endvidere til cirkulærer af 5. september 1962 og 18. november 1965 om tunghøreanlæg og trådløse høreanlæg i kirkerne.

Forslag til installation af tunghøreanlæg forelægges normalt for Landsforeningen for bedre Hørelse. Sager om installation af højtaleranlæg kan forelægges for Lydteknisk Laboratorium.

Høring af den kgl. bygningsinspektør og nationalmuseet kan sædvanligvis undlades, idet approbationen meddeles på vilkår, at der ikke sker indgreb i bygningsdele eller inventar i forbindelse med installationen. Sager om installation af højtaleranlæg, der omfatter anbringelse af flere højtalere synligt i kirkerummet, bør forelægges den kgl. bygningsinspektør.

f. Lynafledningsanlæg.

Hovedbestemmelserne indeholdes i § 6, stk. 5, og § 33, stk. 1 i den kgl. anordning. Der henvises endvidere til cirkulærskrivelser af 20. maj 1926 og 24. april 1930.

Provstiudvalget kan, dog kun for kirker, der ikke er underlagt Det særlige Kirkesyn, om udvalget ønsker det, på egen hånd godkende forslag til lynafledningsanlæg.

g. Tårnure.

Hovedbestemmelsen indeholdes i § 20, stk. 3, i den kgl. anordning. Der henvises endvidere til cirkulære af 12. april 1962 om istandsættelse af kirkernes tårnure.

Forslag til anskaffelse af tårnure forelægges altid for klokkekonsulenten og den kgl. bygningsinspektør, samt - hvis kirken er gammel - for nationalmuseet. Der gives tillige museet — og eventuelt også klokkekonsulenten (hvis uret omfatter slagværk) — lejlighed til at ytre sig over forslag til istandsættelse af eksisterende, ældre tårnure.

C°. Inventar.

a. Istandsættelse og anskaffelse af inventar.

Hovedbestemmelserne indeholdes i § 12, stk. 1 og 2, i vedligeholdelsesloven og §§ 11, stk. 1 og 2, 12, sidste pkt., 13, stk. 1, 14, stk. 1, 15, sidste pkt., 16, stk. 2, 17, stk. 1, og 23, stk. 1, i den kgl. anordning.

Forslag til inventararbejder og anskaffelser forelægges for bygningsinspektøren og - hvis der er tale om istandsættelse af gammelt inventar eller anskaffelse af nyt inventar til en gammel kirke - nationalmuseet.

Provstiudvalget kan, dog kun for kirker, der ikke er underlagt Det særlige Kirkesyn, om udvalget ønsker det, på egen hånd godkende forslag til tekstiler, alterbordstilbehør, dåbskander, gulvbelægning, ophængning af præstetavler i våbenhus og andre underordnede rum, løse stole, f. s. v. det kun drejer sig om et mindre antal i kor, ved døbefont, ved orgel eller lign. steder, genstande til brug for præsten ved omklædningen samt forslag til maling af inventar, der ikke er over 50 år gammelt. Se hertil bestemmelserne i §§ 10, 11, stk. 4, 12, 1. pkt., 13, stk. 2, 17, stk. 2, og 23, stk. 3, 5 og 6, jfr. § 33, stk. 1, sidste pkt., i den kgl. anordning.

b. Kassation af inventar.

Bestemmelser herom indeholdes i §§ 4, stk. 3, og 9, stk. 1, i vedligeholdelsesloven og § 11, stk. 3, 12, sidste pkt., 13, stk. 1 og 14, stk. 1, sidste pkt. i den kgl. anordning.

Den kgl. bygningsinspektør og — når der er tale om gammelt inventar — nationalmuseet høres.

I henhold til § 24, stk. 2, 2. pkt. i den kgl. anordning kan provstiudvalget meddele tilladelse til, at en kirkeblok fjernes fra kirken. Er der tale om en historisk blok, bør sagen dog forelægges højere myndighed til approbation.

Undtagelser ad B° og C°:

1. Installationer, der er led i en hovedistandsættelse, hvortil der søges statstilskud, i opførelse af en ny kirke eller ombygning af en bestående kirke.
2. Istandsættelse, anskaffelse og kassation af inventar, der er led i en hovedistandsættelse, hvortil der søges statstilskud, samt anskaffelse af inventar i forbindelse

- med opførelse af en ny kirke eller ombygning af en bestående kirke.
3. Istandsættelse af historisk inventar, hvortil der søges tilskud af kontoen på finansloven til undersøgelse og istandsættelse af kirkeinventar.

D°. Udsmykning og prydelser.

Bestemmelserne indeholdes i § 10, stk. 1 og 3 i vedligeholdelsesloven og §§ 5, stk. 2, 15, 17, stk. 2, og 31, stk. 4, i den kgl. anordning.

De herhen hørende sager er af meget forskellig beskaffenhed og frembyder erfaringsmæssigt ofte problemer. Undertiden er meningerne stærkt delt inden for menighedsrådet. Det forekommer også, at de sagkyndige anlægger forskellig vurdering af foreliggende projekter. Ministeriet indhenter undertiden kunstakademiets erklæring angående den kunstneriske værdi af foreliggende forslag. Blandt de interesserede parter i disse sager er nu også Statens Kunstfond og Menighedsrådenes Fond til udsmykning af danske Landsbykirker. I tilfælde, hvor der foreligger gavetilsagn, gør der sig ofte stærke følelsesmæssige momenter gældende hos menighedsrådet, jfr. det tidligere herom bemærkede.

Uanset at der også forekommer en del ukomplicerede sager, finder udvalget under hensyn til vanskeligheden ved at definere den sidstnævnte gruppe, at sager om anskaffelse og udførelse af udsmykning og prydelser, herunder også mindesmærker og mindetavler, i hvert fald indtil videre bør undtages fra stiftsøvrighedernes approbationsbøjelse. Ligeledes finder udvalget, at spørgsmålet om fjernelse af eksisterende mindesmærker, mindetavler og andre prydelser bør forelægges ministeriet til afgørelse.

Derimod finder udvalget ikke, at der kan være noget til hinder for, at det overlades til stiftsøvrighederne at approbere forslag til istandsættelse af eksisterende udsmykning og prydelser, herunder malerier, epitafier, mindetavler, kalkmalerier etc., efter forud indhentet erklæring fra vedkommende sagkyndige, og på de af disse stillede vilkår. I tilfælde, hvor arbejdet udgør et led af en hovedstandsættelse, hvortil der søges statstilskud, må forelæggelse for ministeriet dog

finde sted. Det samme gælder i tilfælde, hvor der til fremdragning eller istandsættelse af kalkmalerier søges tilskud af kontoen på finansloven til undersøgelse og istandsættelse af kalkmalerier.

2. Kirkegårde.

Sager vedrørende kirkegårde forekommer i et ret betydeligt antal. Da der i lovgivningen og i de administrative forskrifter er fastsat meget detaljerede bestemmelser om kirkegårdes anlæg, udvidelse og indretning, jfr. vedligeholdelseslovens kap. II og kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953 afsnit B, er mange sager inden for dette område ret rutineprægede. Udvalget finder det derfor velbegrunder at henlægge kompetencen i disse sager til stiftsøvrighederne.

I overensstemmelse hermed indstiller udvalget:

at stiftsøvrighederne bemyndiges til at approbere forslag til alle arbejder vedrørende kirkegårde, hvortil der efter lovgivningen kræves ministeriets tilladelse, eller hvortil der søges optaget lån eller udbetalt midler af kirkens kapitaler, såfremt forslagene er anbefalet af vedkommende konsulenter og på de af disse stillede vilkår, alt med de nedenfor nævnte undtagelser, idet det dog også i disse undtagelsestilfælde skal påhvile stiftsøvrighederne at forberede sagerne ved korrespondance og forhandling med de sagkyndige og menighedsrådene, og iøvrigt således, at stiftsøvrighederne har adgang til i alle tilfælde — om ønskes — at forelægge ministeriet sagen til afgørelse og derhos instrueres om, at sådan forelæggelse skal finde sted i tilfælde, hvor der er betydelige meningsuligheder mellem konsulenterne indbyrdes eller mellem disse og menighedsrådet.

I forbindelse med omtalen nedenfor af de forskellige kategorier af sager er kortelig angivet de vigtigste af de gældende forskrifter og de konsulenter, som sædvanligvis hører i de pågældende sager.

a. Anlæg af nye kirkegårde.

Hovedbestemmelsen findes i § 28 i vedligeholdelsesloven, jfr. forordning af 23. april 1845 om jords afståelse til kirkegårdes udvidelse.

Der henvises endvidere til afsnit B i den fornævnte kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953 samt til indenrigs- og boligministeriets samt kirkeministeriets cirkulærer af 10. marts 1951 vedrørende placeringen i byplaner af kirker og kirkegårde.

De af ministeriet i forbindelse med behandlingen af sager angående anlæg af nye kirkegårde benyttede konsulenter er præstegårdskonsulenten og statens ligningsdirektorat (angående jordprisen), sundhedsstyrelsen (angående jordens egnethed til kirkegårdsbrug), den kgl. bygningsinspektør (angående forslag til indhegning, porte og låger) og kunstakademiets udvalg for havekunst (angående udformningen af kirkegårdsanlægget som helhed, jfr. kirkeministeriets skrivelse af 20. juni 1953).

Ekspropriation af jord til anlæg af hjælpekirkegårde og nye kirkegårde kan og bør kun anordnes af ministeriet, men det er udvalgets opfattelse, at samtlige sager indenfor denne gruppe — altså også tilfælde, hvor jorden erhverves ved mindelig overenskomst — bør forbeholdes ministeriets approbationskompetence, bl. a. også under hensyn til projekternes undertiden betydelige økonomiske rækkevidde.

Derimod ses der intet at være til hinder for, at stiftsøvrighederne forbereder sådanne sager, idet dog høring af ligningsdirektoratet og kunstakademiet formentlig bør være forbeholdt ministeriet, da høring af disse instanser beror på et skøn, for hvilket der ikke kan gives nærmere direktiver.

b. Nedlæggelse af kirkegårde eller dele af sådanne.

Bestemmelserne herom indeholdes i § 29 i den kgl. anordning.

Da sager om nedlæggelse af kirkegårde kun sjældent forekommer og - når de forekommer - ofte frembyder ret komplicerede juridiske problemer, jfr. fremstillingen i Teologisk Stat, 1965, pag. 262-64, finder udvalget, at sager af denne art fortsat bør henhøre under ministeriets approbationsbeføjelse.

Med nedlæggelse af dele af kirkegårde tænkes alene på sådanne dele, som er taget i anvendelse som begravningsplads, derimod ikke på afståelse af andre arealer af kirkegårde, f. eks. til vejudvidelse eller lignende, idet der

ikke ses at være noget til hinder for, at stiftsøvrighederne approberer vilkårene for sådanne afståelser - frivilligt eller ved ekspropriation - efter forud indhentede erklæringer fra præstegårdskonsulenten (om jordprisen) og fra bygningsinspektøren (om retablering af hegn og låger).

c. Udvidelse af bestående kirkegårde.

Bestemmelserne indeholdes i vedligeholdelseslovens § 28 samt i afsnit B i den kgl. anordning.

Der benyttes ved sagernes behandling samme konsulenter som omtalt under a samt nationalmuseet, hvis gamle stengærder eller lågepartier berøres.

Sager angående udvidelse af bestående kirkegårde ved ekspropriation af jord til dette formål bør ligesom sager om ekspropriation af jord til anlæg af nye kirkegårde fremdeles henhørende under ministeriets approbationsbeføjelse.

Derimod er der efter udvalgets mening ikke noget til hinder for, at stiftsøvrighederne approberer forslag til kirkegårdsudvidelser i de tilfælde, hvor jorden erhverves ved mindelig overenskomst. Disse sager forekommer som følge af befolkningens vækst og afvandringen fra landsognene til byerne og disses forstæder i et ikke ubetydeligt antal, og sagerne frembyder som oftest ikke større problemer. Høring af statens ligningsdirektorat og kunstakademiet bør dog - ligesom ved anlæg af nye kirkegårde - være forbeholdt ministeriet.

Det store flertal af disse sager drejer sig kun om mindre udvidelser. De tilfælde, hvor udvidelsen er af et sådant omfang, at den må sidestilles med anlæg af en ny kirkegård eller en hjælpekirkegård, bør formentlig henføres under gruppe a og således stadig være underlagt ministeriets approbationsbeføjelse.

Den hidtil fulgte praksis, hvorefter det i de almindeligt forekommende tilfælde overlades til provstiuvalgene at approbere den del af forslagene, som angår udvidelsesarealernes planering, dræning, beplantning og indretning til kirkegårdsbrug, har, så vidt det er udvalget bekendt, fungeret godt på grund af provsternes indgående kendskab til de lokale forhold og bør derfor efter udvalgets mening fortsat følges.

d. *Andre arbejder vedrørende kirkegårde.*

Hovedbestemmelserne findes i vedligeholdelseslovens §§ 17-21. Der henvises endvidere til bestemmelserne i §§ 2-4 og 7 i den kgl. anordning samt cirkulærer af 16. september 1937 og 9. april 1965 om vedligeholdelse og omsætning af stengærder samt cirkulære af 13. april 1962 om indgreb i kirkegårdenes træbestand.

Stiftsøvrighederne bør efter udvalgets mening være bemyndiget til på de foran angivne betingelser at approbere forslag til sådanne arbejder, hvortil ministeriets tilladelse efter de gældende regler kræves, efter at sagen forinden har været forelagt den kgl. bygningsinspektør til erklæring, for så vidt angår forslag vedrørende hegn og låger og nationalmuseet, hvor der er tale om gamle kirkegårdsdiger, mure, porte og indgangspartier.

e. *Opførelse og ombygning af bygninger på og ved kirkegårde.*

Bestemmelserne herom indeholdes i vedligeholdelseslovens §§ 15, stk. 1, og 27. Der henvises endvidere til bestemmelsen i § 27 i den kgl. anordning.

Disse sager, der forekommer i et ikke ubetydeligt antal, er almindeligvis ret ukomplicerede, idet menighedsrådene som regel benytter kvalificeret arkitektbistand til forslagenes udarbejdelse. Under hensyn hertil finder udvalget ikke, at det kan være betænkeligt at bemyndige stiftsøvrighederne til på de føromtalte betingelser at approbere forslag til opførelse af ligkapeller, lighuse, redskabshuse, nødtørftshuse, klokkestabeller og andre lignende bygninger på og ved bestående kirkegårde efter forud indhentede erklæringer fra den kgl. bygningsinspektør og - hvis der er tale om et umiddelbart naboskab med en gammel kirke eller indgreb i gamle stengærder eller kirkegårdsmure — fra nationalmuseet samt — ved opførelse af bygninger på fredede arealer udenfor kirkegårdene — fra fredningsnævnet.

Forslag til opførelse af bygninger på nye kirkegårde i forbindelse med disses anlæg bør dog formentlig approberes af ministeriet i forbindelse med behandlingen af projekterne til anlæg af de pågældende kirkegårde. Ligeledes bør det formentlig forbeholdes mi-

nisteriet at godkende forslag til opførelse af kapelkrematorier. Der henvises i denne forbindelse til, at det tilkommer justitsministeriet at approbere forslag til installation af de tekniske anlæg i krematorier.

Om opførelse af administrationsbygninger for begravelsesvæsenet henvises til afsnit 4 a.

3. *Præstegårde og præstegårdsjorder.*

Ved lønningsloven af 1922 (lov nr. 286 af 30. juni 1922) indførtes der en principielt decentraliseret forvaltning af landets præstegårde og præstegårdsjorder. Ordningen svarede i al væsentligt til den nugældende, hvorom hovedbestemmelserne indeholdes i kap. 2 (§§ 60-68) i lov nr. 155 af 7. juni 1958 om folkekirkens lønningsvæsen m. v. Disse lovbestemmelser må sammenholdes med de noget mere detaljerede regler i regulativ af 12. april 1924 om vedligeholdelse, behandling og aflevering af samt tilsyn med præstegårdens bygninger m. m.

Bestyrelsen af de til præsteembederne hørende præstegårde og -jorder, enkesæder, fæste- eller lejehuse, påhviler i henhold til lovens § 61 menighedsrådene under stiftsøvrighedernes overtilsyn. I henhold til lovens § 62, stk. 3, kan stiftsøvrigheden godkende »større byggeforetagender og betydelige forandringer ved præstegårdens indretning«, medens nybygning samt køb og salg af fast ejendom skal godkendes af ministeriet.

Allerede i 1922 indså man, at en kompetence for stiftsøvrighederne til at godkende større byggeforetagender ved præstegårdene gjorde det nødvendigt også at give stiftsøvrighederne kompetence til i et vist omfang at bevilge lån, og det bestemtes derfor, at stiftsøvrighederne uden sagens forelæggelse for ministeriet kunne bevilge embederne lån af fællesfonden, hvis størrelse for hvert embede ikke på noget tidspunkt kunne overskride 2.000 kr., og hvis af dragning ikke måtte udstrækkes over længere tid end 5 år. Formentlig har denne bestemmelse i 1922 givet stiftsøvrighederne ganske gode muligheder for at godkende finansieringsplanen for de arbejder, der kunne approberes af stiftsøvrighederne, men som årene gik og priserne steg, uden at grænsen på 2.000 kr. ændredes, blev det nødvendigt at forelægge flere og flere præstegårdssager for ministeriet ale-

ne af hensyn til finansieringen, hvilket i praksis betød, at også selve approbationen på arbejderne blev givet af ministeriet. Grænsen på 2.000 kr. for stiftsøvrighedens kompetence til at bevilge lån fastholdtes helt frem til 1958, hvor den forhøjedes til 5.000 kr., jfr. præstelønningslovens § 63, stk. 3, hvilket var - eller i hvert fald meget hurtigt blev - ganske utilstrækkeligt til, at stiftsøvrighederne kunne færdigbehandle sager om »større byggeforetagender«. Hertil kom, at der ved lønningsloven af 1946 (lov nr. 418 af 12. juli 1946) - § 63, stk. 6 i den gældende lov - indførtes en bestemmelse om, at kirkeministeren, når omstændighederne i særlig grad taler derfor, kan bestemme, at en nærmere fastsat del af udgifterne ved større hovedstandsættelser eller nybygninger af præstegårde overtages af fællesfonden. Denne nye tilskudsregel medførte i sig selv, at praktisk talt alle nogenlunde betydelige byggesager måtte forelægges for ministeriet allerede på grund af ansøgning om tilskud af fællesfonden. Det bemærkes herved, at den tilskudspraksis, der har udviklet sig siden 1946, i store træk går ud på, at der til såvel nybygningsarbejder som restaureringsarbejder ydes tilskud på ca. 33 %, når der er tale om præsteboliger, og ca. 50 %, når der er tale om avlsbygninger. Lovens bestemmelse om, at tilskud kan ydes, »når omstændighederne i særlig grad taler derfor«, har ikke medført en praksis, hvorefter tilskud *kun* ydes til arbejder vedrørende præstegårde i små eller fattige sogne. Kun til præstegårde i købstadsogne ydes der ikke — eller i hvert fald kun rent undtagelsesvis - tilskud af fællesfonden. Derimod har man i praksis lagt vægt på, at totaludgiften til de arbejder, hvortil der søges tilskud, har en vis, ikke ubetydelig størrelse, i øjeblikket 35.000–40.000 kr.

Med hensyn til administrationen af de til præstegårdene hørende jorder bestemmer lovens § 64, at kirkeministeriet fastsætter, hvad menighedsrådet skal tilsvare fællesfonden som udbytte af jorderne ved beregning af præstens løn. Tilsvaret skal fastsættes under hensyn til boniteten af præstegårdens jordtilliggende og den særlige brug, menighedsrådet er henvist til at gøre af det. I henhold til lovens § 67, stk. 1, kræves der kirkeministeriets godkendelse af salg af præstegårdsjord, medens bortforpagtning af jorder-

ne sker ved menighedsrådets foranstaltning under provstiuvalgets approbation.

Nærmere regler for driften af jorderne indeholdes i regulativ af 14. oktober 1924 for driften af præstegårdenes jorder, tilsynet med dem m. m.

Som det vil fremgå af det anførte, vil det være en nødvendig, men også tilstrækkelig betingelse for gennemførelse af en decentraliseret forvaltning af præstegårde og præstegårdsjorder, at der tillægges stiftsøvrighederne en udvidet kompetence til at tage stilling til sagernes økonomiske side. Gennemføres en sådan udvidet kompetence, vil administrationen reel t nærme sig lovens hovedregel, hvorefter alene sager angående nyopførelse af præstegårde samt sager angående køb og salg af fast ejendom forelægges ministeriet. Det bemærkes i denne forbindelse, at der næppe er tvivl om, at det er rigtigst, at kompetencen i disse sidstnævnte sager forbliver i ministeriet. Dels er der tale om sager af betydelig økonomisk rækkevidde, dels vil der - i stadig stigende grad - være forbundet problemer af strukturmæssig art med sager angående opførelse af nye præsteboliger. I et område, hvor der forestår sogne- eller pastoratssammenlægninger, må nødvendigvis overvejelser vedrørende den fremtidige pastoratsstruktur have afgørende indflydelse på, om der bør investeres i en ny bolig på dette sted. Hensynet til nødvendigheden af en centraliseret kompetence hos ministeriet med hensyn til pastoratsstrukturen taler ligeledes for, at salg af præsteboliger kun bør ske med ministeriets approbation. Der synes således ikke at være anledning til at foreslå nogen ændring i kompetencereglerne på dette punkt.

Med hensyn til de til præstegårdende hørende avlsbygninger gør de samme synspunkter sig gældende, blot med den forskel, at det er usikkerheden omkring landbrugets fremtidige struktur, der her må motivere en centraliseret kompetence.

Der er i udvalget enighed om, at det må være ønskeligt, at kompetencen til at afgøre småsager angående salg af mindre jordstykker kan henlægges hos stiftsøvrighederne. Det drejer sig om et ikke uvæsentligt antal sager. Bestemmelsen i lovens § 67 om, at ministeriets godkendelse udkræves til afhændelse af arealer, er uden begrænsning. Der

vil efter udvalgets opfattelse næppe være betænkelighed knyttet til, om loven ændres, således at afhændelse af småarealer, f. eks. i anledning af vejudvidelser eller til brug ved anlæg af offentlige parkeringspladser, finder deres endelige afgørelse hos stiftsøvrighederne. Af hensyn til ministeriets kontrol med folkekirkens jordbesiddelser måtte stiftsøvrighederne i hvert tilfælde - uanset arealerens større eller mindre udstrækning - underrette ministeriet om trufne afgørelser. Det bemærkes i denne forbindelse, at en del sager angående servitutter og deklarationer efter deres betydning næppe behøver at forelægges for ministeriet. Bestemmelsen i præstelønningslovens § 63, stk. 5, hvorefter menighedsrådet ikke selv kan behæfte embedet eller dets ejendom, er uden begrænsning. Der måtte i hvert fald kunne indføres den ordning, at alle sager om mindre betydningsfulde servitutter, f. eks. om ret for et elektricitetselskab til at opstille master på præstegårdsjorderne, ikke skal forelægges ministeriet til godkendelse.

Som foran anført måtte en udvidelse af stiftsøvrighedernes kompetence til at tage stilling til spørgsmål angående finansiering af byggearbejder vedrørende præstegårde rent praktisk føre til en decentralisering af administrationen. Udvalget skal med hensyn betimeligheden af en sådan decentralisering af kompetencen bemærke følgende:

1. *Lån af stiftsmidlerne.*

Som også andetsteds anført bør kompetencen til at approbere byggearbejder og til at godkende den endelige finansieringsplan følges ad. Stiftsøvrighederne bør efter udvalgets opfattelse derfor tillægges kompetence til at bevilge de fornødne lån, også af stiftsmidlerne. Det er næppe muligt eller nødvendigt at angive nogen bestemt grænse for, hvor store lån der bør kunne bevilges af stiftsøvrighederne. Derimod må det formentlig anses for rettest, at der fastsættes en bestemt forholdsvis stram af dragstid, f. eks. højst 10 år, for lån, der er ydet i henhold til stiftsøvrighedernes resolution.

2. *Lån i private pengeinstitutter.*

Der synes efter udvalgets opfattelse ikke at knytte sig betænkeligheder til at henlægge kompetencen til at godkende optagelse af

lån i private pengeinstitutter i tilfælde, hvor lånene skal optages til dækning af udgifterne ved udførelse af arbejder, der godkendes af stiftsøvrighederne. Lånene måtte kunne optages såvel i realkreditinstitutioner som i banker eller sparekasser, og begrænsninger med hensyn til såvel lånenes størrelse som afdragstidens længde er ikke fornøden i disse tilfælde, hvor der ikke er hensyn til stiftsmidlernes likviditet at tage. Det bemærkes iøvrigt i denne forbindelse, at lån i realkreditinstitutioner kan indebære fordele, såfremt der senere - eventuelt på grund af strukturforandringer - bliver anledning til at afhænde præstegårde. Serieansvaret skønnes ikke af betydning for spørgsmålet om stiftsøvrighedens kompetence.

3. *Tilskud af fællesfonden.*

Adskillige sager, hvor der søges og opnås tilskud af fællesfonden, vedrører arbejder, som efter de gældende regler vil kunne approberes af stiftsøvrighederne uden forelæggelse for ministeriet. Skulle man fastholde det foran omtalte princip, hvorefter kompetencen til at godkende arbejders udførelse og til at godkende finansieringen af disse arbejder bør følges ad, måtte man enten bemyndige stiftsøvrighederne til i disse tilfælde at bevilge tilskud af fællesfonden, eller bestemme, at alle sager, hvori der søges tilskud af fællesfonden, skal afgøres af ministeriet også med hensyn til approbation på bygningsarbejderne.

Siden hjemmelen til ydelse af tilskud af fællesfonden blev indført i 1946, har der udviklet sig en ret fast praksis med hensyn til fordelingen af tilskuddene. For så vidt skulle der næppe være betænkeligheder ved at bemyndige stiftsøvrighederne til i et vist omfang at bevilge tilskud. De midler, hvoraf tilskud ydes, fremkommer ved, at de på de enkelte fællesfondes overslag budgetterede tilskudsbeløb lægges sammen og - med korrektioner i ministeriet ud fra generelle økonomiske hensyn - udskrives som »landskirkeskat«. Teoretisk måtte der efter udvalgets opfattelse være mulighed for at indføre en decentralisering af bevillingskompetencen, f. eks. således, at det overlades hver stiftsøvrighed at bevilge tilskud til istandsættelsesarbejder indenfor en bestemt fastsat beløbsramme af de på vedkommende fællesfonds

budget opførte tilskudsbeløb, eventuelt således, at der yderligere blev fastlagt et maksimum for tilskuddet til det enkelte arbejde. Forholdet mellem det til ministeriets rådighed stående beløb - til hjælp til dækning af udgifter ved opførelse af nye præstegårde - og det til stiftsøvrighedens rådighed stående beløb måtte fastsættes i henhold til givne til-sagn eller skønnet behov.

Udvalget mener ikke, at indførelse af en sådan ordning ville fratage ministeriet kontrollen med fællesfonden, og der er iøvrigt næppe noget til hinder for, at man i det enkelte tilfælde, hvis særlige forhold for et stifts vedkommende skulle gøre det ønskeligt, kan ændre i det en gang fastsatte forhold mellem det tilskudsbeløb, som ministeriet har rådighed over og det, som stiftsøvrigheden råder over. Ministeriets kontrol med anvendelsen af fællesfondens midler bør sikres ved indsendelse af indberetning om bevilgede tilskud. Gennemførelse af en sådan ordning ville kunne medføre, at en del rutinesager kan afgøres uden for ministeriet, ligesom det ville kunne opnås, at stiftsøvrighederne med deres betydeligt større kendskab til lokale forhold ville kunne individualisere tilskuddene i langt større grad end tilfældet er for tiden, hvor tilskuddene ydes efter ganske generelle skematiske principper. Større individuelle hensyn ville kunne tages både for så vidt angår størrelsen af de tilskud, der ydes, og tidspunktet for tilskuddets ydelse, hvorved arbejder af mere påtrængende karakter ville kunne befordres ved ydelse af tilskud tidligere, end det efter de for tiden gældende generelle regler vil være muligt.

Udvalget erkender, at spørgsmålet indeholder problemer. De forestående strukturelle ændringer i samfundet og de dermed følgende ændringer i den lokale kirkelige og kommunale økonomi vil muligvis kunne begrunde, at der under visse perioder eller indenfor særlige områder må træffes afgørelser, som afviger fra den generelle praksis. Men udvalget må anse det for muligt for stiftsøvrighederne at frasortere sådanne tilfælde, således at en decentralisering efter det anførte princip måtte være en almindelig regel. Med den prisudvikling, som man er vidne til, er der formentlig grund til at befrygte, at det, hvis man fastholder, at alle sager skal forelægges ministeriet til afgørelse

med hensyn til tilskud, vil kunne gå på samme måde, som det er gået med hensyn til de tilfælde, hvor arbejder skal dækkes ved lån af stiftsmidlerne: En for snæver afgrænsning af stiftsøvrighedens kompetence på det økonomiske område vil medføre, at sagerne forelægges ministeriet, uden at dette *bortset fra økonomien* ville være nødvendigt. De nævnte undtagelsestilfælde, f. eks. hvor det drejer sig om tilskud til arbejder vedrørende præstegårde i sogne, der hører til en storkommune, eller tilskud til arbejder vedrørende præstegårde i købstadssogne (hvis præstemidler ligesom landsognenes er indbetalt blandt stiftsmidlerne) måtte ministeriet kunne kræve sig forelagt i sin egenskab af øverste tilsyn uanset gennemførelse af den forelåede nyordning som en generel regel.

Der er i udvalget enighed om, at det må kunne overlades til stiftsøvrighederne at meddele afslag på ansøgninger om tilskud af fællesfonden i tilfælde, hvor det efter den fulgte praksis er ganske klart, at et andragende ikke vil blive imødekommet — dette uanset, om en selvstændig kompetence indføres for stiftsøvrigheden eller ikke. På den anden side er det ligeså klart, at et menighedsråd må have adgang til at søge påny og fordre sagen forelagt ministeriet til endelig afgørelse.

I overensstemmelse med det foran anførte indstiller udvalget:

- 1) *at der ved en dertil sigtende ændring af bestemmelsen i præstelønningslovens § 63, stk. 3, tilvejebringes hjemmel for, at stiftsøvrighederne, uden at sagen indbringes for kirkeministeriet, til dækning af udgifterne ved arbejder ved præstegårdene, hvortil forslag er godkendt af stiftsøvrighederne, kan meddele tilladelse til optagelse af lån såvel i realkreditinstitutioner som i andre pengeinstitutioner samt bevilge lån af stiftsmidlerne, for de sidstnævnte låns vedkommende dog på betingelse af, at af dragningen ikke udstrækkes over længere tid end 10 år,*
- 2) *at der ved en dertil sigtende ændring af bestemmelsen i præstelønningslovens § 63, stk. 5, tilvejebringes hjemmel for, at stiftsøvrighederne, uden at sagen indbringes for kirkeministeriet, kan meddele tilladelse til, at præstegårdenes jorder be-*

hæftes med mindre betydningsfulde servitutter,

- 3) *at der ved en dertil sigtende ændring af bestemmelsen i præstelønningslovens § 63, stk. 6, tilvejebringes hjemmel for, at stiftsøvrighederne inden for en af kirkeministeriet hvert år for hvert stift fastsat beløbsramme kan bevilge tilskud af fællesfonden til hjælp til dækning af udgifterne ved større hovedstandsættelser af præstegårde, hvortil forslag er godkendt af stiftsøvrigheden, samt*
- 4) *at der ved en dertil sigtende ændring af bestemmelsen i præstelønningslovens § 67 tilvejebringes hjemmel for, at stiftsøvrighederne, uden at sagen indbringes for kirkeministeriet, kan meddele tilladelse til afståelse af mindre parceller af præstegårdens jorder i anledning af vejudvidelse, anlæg af offentlige parkeringspladser o. lign., samt godkende mageskifte i forbindelse hermed.*

Der er i udvalget enighed om, at kompetencen til at fastsætte præsteembedernes tilsvær til fællesfonden bør forblive i ministeriet, idet tilsværingsfastsættelsen i de allernærmeste år vil få stor betydning i arbejdet med at tilpasse præstegårdsjorderne til den nye landbrugsstruktur, som må forudses. Der henvises i denne forbindelse til reglerne i ministeriets cirkulære af 15. januar 1968.

4. Anden fast ejendom.

a. Kirkefunktionærboliger og administrationsbygninger.

I præstelønningslovens § 82, stk. 3, hedder det: »Hvor der til kirkebetjentstillinger hører boliger eller jorder, bestyres disse af menighedsrådet under provstiudvalgets tilsyn. Indtægten af bolig og jorder fratrages i honorarer«. Bestemmelsen har formentlig oprindelig særlig taget sigte på degneembederne i de sønderjyske landsdele, men der er efter loven intet til hinder for, at der også i det øvrige land kan erhverves boliger til kirkefunktionærer. Spørgsmålet om erhvervelse af kirkefunktionærboliger har i de senere år navnlig været aktuelt for så vidt angår graverstillinger uden for købstæderne. Der synes mange steder at have været vanskeligheder med at få graverstillingerne be-

sat, og man har da villet gøre dem mere attraktive ved at kunne tilbyde en bolig. I købstæder, hvor begravelsesvæsenet er af større omfang, har der endvidere været spørgsmål om erhvervelse af boliger for kirkegårdsinspektører og -assistenter.

Loven indeholder ingen udtrykkelige kompetencebestemmelser vedrørende køb af sådanne boliger, men sager herom har så vidt det er udvalget bekendt hidtil i alle tilfælde været forelagt ministeriet allerede af den grund, at kun ministeriet har kunnet godkende optagelsen af de fornødne lån.

Der findes ej heller i lovgivningen bestemmelser om afholdelse af syn over graverboliger og andre funktionærboliger, ligesom der savnes bestemmelse om, at kirkefunktionærer, der er ansat i stillinger, hvortil der er knyttet funktionær bolig, har pligt til at bebo denne. Endelig savnes der også nærmere bestemmelser om boligbidragets fastsættelse.

Efter udvalgets opfattelse bør det kunne overlades til stiftsøvrighederne at meddele tilladelse til køb eller opførelse af kirkefunktionærboliger, idet der normalt vil være tale om ejendomme, der prismæssigt ligger på et langt lavere niveau end præsteboliger, og til hvis arkitektur der sædvanligvis ikke er anledning til at stille særlige fordringer, alene bortset fra tilfælde, hvor en funktionær bolig påtænkes opført i umiddelbar nærhed af en gammel kirke.

I overensstemmelse med det flere gange i det foregående omtalte princip, hvorefter approbations- og bevillingsmyndigheden bør følges ad, bør stiftsøvrighederne derhos bemyndiges til at meddele tilladelse til optagelse af de fornødne lån til erhvervelse eller opførelse af kirkefunktionærboliger. Det bemærkes i denne forbindelse, at finansieringen af disse anskaffelser og arbejder efter udvalgets opfattelse ikke bør belaste stiftsmidlerne, men at de fornødne midler - såfremt de ikke kan tilvejebringes over ligningen — bør tilvejebringes ved optagelse af lån i private pengeinstitutter eller — måske snarere — i realkreditinstitutioner, således at en eventuel senere afhændelse af sådanne ejendomme kan lettes ved normal gældsøvertagelse.

Det forudsættes, at stiftsøvrighederne ved behandlingen af de heromhandlede sager vil støtte sig på erklæringer fra vedkommende præstegårdskonsulent og bygningskonsulent

samt - hvor anledning dertil gives - fra den kgl. bygningsinspektør.

Udvalget finder derhos, at der bør fastsættes nærmere regler om, at de omhandlede boliger bør underkastes syn efter almindelige regler, og om pligt for kirkefunktionærerne til at bebo sådanne boliger og yde boligafgift derfor.

Udvalget er bekendt med, at der i de senere år i flere tilfælde af menighedsrådene - navnlig på steder, hvor kirkegårdsforvaltningen kræver et større administrativt apparat — er fremsat forslag om opførelse af administrationsbygninger, hvori der foruden kirkegårdskontorer og folkerum indrettes kordegnekantor, mødelokale for menighedsrådet, arkiv m. m. Under hensyn navnlig til den sædvanligvis betydelige økonomiske rækkevidde af sådanne projekter finder udvalget, at det — i hvert fald indtil videre — bør forbeholdes ministeriet at approbere projekter af denne art - også i tilfælde, hvor de projekterede bygninger tillige rummer kirkefunktionærboliger.

Udvalget indstillinger i overensstemmelse hermed, at der fastsættes nærmere bestemmelser om

- 1) *opførelse af kirkefunktionærboliger og administrationsbygninger og således, at det overlades til stiftsøvrighederne at meddele tilladelse til erhvervelse eller opførelse af ejendomme til udelukkende brug som kirkefunktionærboliger samt at godkende optagelse af lån til sådant formål,*
- 2) *om syn over kirkefunktionærboliger,*
- 3) *om pligt for kirkefunktionærer, der er ansat i stillinger, hvortil der er knyttet funktionærbolig, til at bebo boligen og til at erlægge boligafgift herfor, samt*
- 4) *boligafgiftens fastsættelse og beregning.*

b. Parkeringspladser og adgangsveje.

I henhold til vedligeholdelseslovens § 28, stk. 3, kan de nødvendige arealer til parkeringspladser ved kirkegårde og adgangsveje til disse udlægges ved ekspropriation efter reglerne i forordning af 23. april 1845.

Nærmere anvisninger for indretning af parkeringspladser uden for kirkegårde indeholdes i § 12, stk. 5 i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde.

Ekspropriation af jord til anlæg og udvidelse af parkeringspladser og til etablering af adgangsveje til kirkegårde kan kun - og bør kun kunne - anordnes af ministeriet. Sager af denne art må derfor fremdeles afgøres af ministeriet.

Derimod er der næppe noget til hinder for, at det overlades til stiftsøvrighederne at afgøre sager angående køb af jord til sådant formål i tilfælde, hvor jorden kan erhverves ved mindelig overenskomst, idet herved forudsættes, at stiftsøvrighederne forud indhenter erklæringer fra præstegårdskonsulenten (angående jordprisen) og fra den kgl. bygningsinspektør (angående parkeringspladsens anlæg og indhegning, såfremt der er tale om særlig indretning og ikke blot om udlægning af pladsen med grus eller græs). I tilfælde, hvor fastsættelsen af jordprisen måtte frembyde vanskeligheder, vil sagen kunne forelægges ministeriet, der eventuelt vil indhente en vejledende udtalelse fra statens ligningsdirektorat.

Der forekommer i disse år en del sager om afståelse af kirkers jord til kommunerne til brug ved anlæggelse af parkeringspladser. Grunden hertil er, at kommunerne fra vejfonden kan opnå tilskud på 80 % af udgifterne under forudsætning af, at arealet udlægges som offentligt vejareal. Med hensyn til behandlingen af disse sager har der efterhånden dannet sig en ret fast praksis, og der er efter udvalgets opfattelse ikke betænkeligheder ved at henlægge afgørelsen i sager om afhændelse af sådanne mindre arealer til stiftsøvrighederne, jfr. indstillingspunkt 4 ovenfor under afsnit 3, præstegårde og jorder.

Udvalget indstiller ud fra det anførte, at der tilvejebringes hjemmel for, at stiftsøvrighederne, uden at sagen indbringes for kirkeministeriet, meddeler tilladelse til køb af mindre arealer til anlæg af parkeringspladser ved og adgangsveje til kirkegårde og til afståelse af kirkerne tilhørende arealer til samme formål og til vejudvidelser o. lign.

5. Begravelsesvæsenet.

Da kirkegårdsvedtægter ifølge vedligeholdelseslovens § 23 stadfæstes af stiftsøvrighederne, der ligeledes i visse tilfælde skal godkende aftaler om kirkernes overtagelse af vedlige-

holdeisen af gravsteder, jfr. § 23, stk. 1, i den kgl. anordning, kunne det være nærliggende, at stiftsøvrighederne formelt blev bemyndiget til i 1. instans at afgøre tvistigheder mellem kirkegårdsbestyrelser og gravstedsbrugere og mellem gravstedsbrugere indbyrdes, idet afgørelsen af sådanne sager ofte beror på fortolkningen af de af stiftsøvrighederne stadfæstede vedtægter og de til grund herfor liggende lovbestemmelser. Dette gælder således klagesager om adgangen til at få udlagt gravpladser, om betalingen herfor, om adgangen til at foretage yderligere bisættelser i allerede erhvervede gravsteder, om gravstedernes vedligeholdelse og sløjfning i tilfælde af manglende vedligeholdelse, om gravsteders indretning og udsmykning, om indgreb i bestående gravsteder i forbindelse med kirkegårdsreguleringer m. v.

Da gravstedsretten imidlertid kun i begrænset omfang er kodificeret og sagerne derfor i mange tilfælde må afgøres på grundlag af almindelige retsgrundsætninger, frembyder afgørelsen af disse sager undertiden en del vanskeligheder. Under hensyn hertil samt til, at stiftsøvrighederne under gældende praksis faktisk afgør en del sager af den omhandlede art, har udvalget anset det for uforment, at der fastsættes særlige kompetencebestemmelser på dette område. At sagerne kan forelægges ministeriet både direkte i 1. instans og som ankeinstans er en selvfølge.

Udvalget finder anledning til at påpege, at det under alle omstændigheder bør forbeholdes kirkeministeriet at træffe afgørelsen af alle sager om flytning af lig og urner, jfr. bestemmelserne i §§ 20 og 28, stk. 1, i den kgl. anordning, og ministeriets cirkulære af 30. april 1949. Disse sager forekommer for tiden i et antal af 90—100 årlig. Det samme gælder alle sager vedrørende allieredes og tyske krigsgrave, idet der med hensyn til disse grave gælder særlige bestemmelser, der administreres i forbindelse med Imperial War Graves Commission og Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, jfr. ministeriets cirkulærer af 10. april 1954 og 27. oktober 1962.

6. Ministerialbogsanliggender.

Som det fremgår af det foran i afsnit III gengivne uddrag af den af forvaltningskommis-

sionen af 1946 afgivne 8. betænkning, gik kommissionen ind for, at der blev givet biskopperne bemyndigelse til at træffe afgørelse med hensyn til berigtigelse af ministerialbøgerne for så vidt angår angivelsen af forældres navn ved børns indførsel i fødsels- eller dødsregistret, brudefolkens navn, fødselsdata eller fødested i vielsesregistret eller en afdøds navn, fødselsdata eller fødested i dødsregistret på grundlag af en fuldstændig udskrift af tilførslen (til ministerialbog eller personregister) vedrørende den pågældende persons fødsel, forudsat at der med hensyn til sidstnævnte tilførsel foreligger overensstemmelse mellem hoved- og kontrabog.

Kommissionen gik derhos ud fra, at gennemførelsen af en sådan ordning måtte medføre, at der samtidigt meddeltes amtmændene en tilsvarende bemyndigelse med hensyn til berigtigelse af tilførsler til de anerkendte trossamfunds ministerialbøger.

Kirkeministeriet nærrede imidlertid betænkelighed ved at indgå på det af kommissionen fremsatte forslag, og det har således fortsat været fastholdt i praksis, at rettelser i ministerialbøgerne kun kan foretages i henhold til ministeriets resolution i hver enkelt tilfælde, alene med undtagelse af de berigtigelser, der finder sted i forbindelse med de foreskrevne periodiske konferencer af ministerialbøgerne.

Ifølge kirkeministeriets journaler er der i årene 1965—67 indkommet nedennævnte antal sager vedrørende kirkebogsføring og attestudstedelse:

	1965	1966	1967
1. Rettelse af ministerialbogstilførsler	173	215	190
2. Tilførsel om personer, der er født og døbt i udlandet	43	24	39
3. Begæring om bistand til fremskaffelse af ministerialbogsudskrifter	10	45	34
4. Attesters form og indhold	4	7	10
5. Godkendelse af fornævne	126	100	99
6. Andre sager vedrørende ministerialbogsføring	0	16	7
7. Anerkendte trossamfunds ministerialbøger	2	1	0
	401	411	373

Det bemærkes, at gruppe 1, rettelse af ministerialbogstilførsler, også omfatter rettelser af tilførsler i de anerkendte trossamfunds

ministerialbøger, og at gruppe 7, de anerkendte trossamfunds ministerialbøger, alene omfatter mere specielle spørgsmål vedrørende trossamfundenes ministerialbogsføring.

Den største gruppe, rettelse af ministerialbogstilsførsler, omfatter sager af blandet beskaffenhed. De fleste angår rettelse af andragernes eller deres børns fornavne, mellemnavne eller slægtsnavne. Herudover kommer andragender om rettelse af fødselsdato, fødested eller stillingsbetegnelse. Et ikke ubetydeligt antal sager angår rettelse af slægtsnavne på grundlag af udenlandske adoptions- og navneforandringsdekreter. Den af forvaltningskommissionen særligt fremhævede kategori af sager udgør ikke nogen særlig stor gruppe, idet de omtalte rettelser normalt sker som led i berigtigelse af det principale indhold af fødsels- og dåbstilsførsler.

Sagerne under gruppe 2, tilførsel om personer, der er født og døbt i udlandet, egner sig efter udvalgets opfattelse ikke til at lægge ud til bispekontorerne, idet afgørelsen af disse sager i et vist omfang beror på et skøn, jfr. herved den i kirkeministeriets skrivelse af 24. august 1960 givne redegørelse for den af ministeriet fulgte praksis.

De i gruppe 3 nævnte begæringer fremkommer i de fleste tilfælde fra udlandsdanske, fra myndigheder i andre lande eller fra herværende fremmede diplomatiske repræsentationer. Disse begæringer tilgår ministeriet, fordi rekvirenterne ikke har kundskab om, til hvilken myndighed, de skal rette deres begæring. Disse henvendelser vil altså under alle omstændigheder tilgå ministeriet, og det skønnes naturligt, at ministeriet behandler disse sager i realiteten, således at svaret tilgår rekvirenten fra ministeriet. Hertil kommer, at der ved behandlingen af de fra privat side fremkommende henvendelser ikke sjældent må udøves et skøn, f. eks. i tilfælde, hvor der fremsættes begæring om udskrifter og oplysninger til brug ved udarbejdelse af slægtstavler, idet der i sådanne tilfælde må tages stilling til, om det med rimelighed kan pålægges en ministerialbogsfører at anstille de i så henseende fornødne undersøgelser, eller om rekvirenten må henvises til at rette henvendelse til en erhvervsdrivende genealog.

De øvrige grupper af sager, hvoraf gruppe 5, godkendelse af fornavne, er den betyde-

ligste, egner sig heller ikke til behandling på bispekontorerne.

Som det vil fremgå af det anførte, har udvalget ikke fundet grundlag for at gøre indstilling om ændret kompetencefordeling inden for dette sagsområde.

7. Visse godtgørelser og honorarer.

a. Flyttegodtgørelser.

I henhold til bestemmelserne i § 28 i lov om folkekirkens lønningsvæsen m. v. er kompetencen til at tillægge folkekirkens tjenstemænd godtgørelse i anledning af flytning henlagt til ministeriet, som dog i 1960 har bemyndiget stiftsøvrighederne til at anvise flyttegodtgørelse i anledning af fraflytning af tjenestebolig. Bestemmelsen i den gældende lønningslov svarer på de væsentlige punkter til bestemmelsen i § 79 i lov om folkekirkens lønningsvæsen uden for København og Frederiksberg m. m. af 12. juli 1946, som var genstand for drøftelse i forvaltningskommissionen af 1946, jfr. herom nærmere i afsnit III. I sin redegørelse for behandlingen af sager om tilståelse af flyttegodtgørelse henviser kommissionen til, at det tilkommer skoledirektionen at træffe afgørelse i sager om flyttegodtgørelse til folkeskolens lærere, og for så vidt angår præstelønningslovens bestemmelser konkluderer kommissionen i et forslag om, at der meddeles stiftsøvrighederne bemyndigelse til at træffe afgørelse i samme omfang som den i denne henseende tilkommer skoledirektionen.

Nærværende udvalg må være enig i det af forvaltningskommissionen stillede forslag. I betragtning af det kvalificerede personale, der nu om dage rådes over på stiftsøvrighedernes kontorer, er det efter udvalgets opfattelse ikke betænkeligt at henlægge den endelige afgørelse i de fleste af disse sager til stiftsøvrighederne. Dette gælder anvisning af flyttegodtgørelse i alle almindeligt forekommende tilfælde, hvor anvisning er en ren rutinesag - ligesom for fraflytningsgodtgørelsens vedkommende. Ministeriel resolution måtte - på grundlag af de gældende regler - herefter indhentes i spørgsmål om godtgørelse i henhold til lovbestemmelsens stk. 2, godtgørelse for huslejetab og dobbelt husførelse, lovbestemmelsens stk. 5, dispensation fra 3-års reglen, lovbestemmelsens stk. 8, flyt-

tegodtgørelse i visse særlige tilfælde, og lovbestemmelsens stk. 9, godtgørelse til kirkefunktionærer.

Efter det for udvalget foreliggende hersker der i visse henseender tvivl med hensyn til forståelsen af lovbestemmelsen. Dette gælder således bestemmelserne i stk. 6 om godtgørelse for indflytning i eller udflytning af en anvist tjenestebolig, uden at forflyttelse foreligger. En yderligere decentralisering af kompetencen til at tilstå flyttegodtgørelse forudsætter, at der i forbindelse med udfærdigelse af generelle bestemmelser herom gives retningslinier for forståelsen af sådanne bestemmelser. Dog bør det naturligvis være muligt for stiftsøvrighederne i alle tilfælde at forelægge forekommende tvivlsspørgsmål for ministeriet.

I overensstemmelse hermed indstiller udvalget:

at stiftsøvrighederne i videst muligt omfang bemyndiges til at anvise flyttegodtgørelse, og at der udfærdiges de fornødne instruksoriske forskrifter til vejledning for stiftsøvrighederne ved behandlingen af begæringer om anvisning af flyttegodtgørelse.

b. Honorarer for vakancebetjening.

I henhold til bestemmelserne i præstelønningslovens § 6, er en præst til enhver tid pligtig at gøre midlertidig tjeneste i et andet præsteembede i stedet for eller i forbindelse med sit eget embede inden for samme eller et tilstødende provsti, og kirkeministeren kan for sådan tjeneste tilstå præsten et funktionsvederlag. Bestemmelserne svarer i hovedtræk til de tilsvarende bestemmelser i lønningsloven fra 1946, og det har hele tiden været således, at det normalt er biskoppen der på grundlag af provstens indstilling træffer bestemmelse om, hvorledes vakancetjenesten skal ordnes, medens fastsættelsen af honoraret altid foretages af kirkeministeriet i hvert enkelt tilfælde.

Også disse forhold var genstand for overvejelser i forvaltningskommissionen af 1946, der som resultat af sine overvejelser fremsatte forslag om, at ministeriet bemyndigede biskopperne til i tilfælde, hvor vakancebetjeningen overdrages en tjenstgørende præst, at fastsætte honorar og befordringsgodtgø-

relse for vakancetjenesten indenfor lovens rammer, jfr. herom nærmere i afsnit III.

I nærværende udvalg har spørgsmålet om vakancehonorarers fastsættelse og - navnlig - deres fordeling samt ekspeditionen af sager herom været genstand for megen overvejelse og drøftelse, da de problemer, som er forbundet hermed, er akcentueret ved de senere års store præstemangel, hvorunder antallet af vakante embeder stadig stiger, bl. a. med den følge, at vakancetjenesterne på grund af det øgede arbejdspress i et stadig større antal tilfælde må deles mellem flere vikarierende præster. Fordelingen af honoraret mellem disse frembyder — i hvert fald hvis der skal opnås en virkelig retfærdig fordeling - ikke sjældent vanskeligheder.

Et flertal af udvalgets medlemmer har tidligere i en til ministeriet afgivet indstilling foreslået, at det overlades til stiftsøvrighederne at fastsætte vakancehonorarerne på grundlag af generelle, af ministeriet fastsatte takster for de enkelte embedshandlinger, som de vikarierende præster varetager under vakancetjenesten. Indstillingen er optaget som bilag 1. Siden denne indstilling har der fundet en forhøjelse sted af de honorarer, som ydes for vakancetjeneste, og ydelsen af et større vederlag for tjenesten har i sig selv bidraget til at løse en del af problemerne. Da der kan rejses vægtige — også mere følelsesbetonede — indvendinger imod forslaget om at fastsætte bestemte takster for de enkelte embedshandlinger, skal udvalget ikke fastholde dette forslag, men der er i udvalget enighed om, at en decentralisering af ekspeditionen af sager angående fastsættelse af vakancehonorarer måtte være mulig uden større betænkelighed i tilfælde, hvor betjeningen af et vakant embede overdrages en eller flere i embede værende præster under forudsætning af, at der af ministeriet fastsættes rammer for størrelsen af de beløb, der kan ydes for betjeningen af embeder af forskellig størrelse, f. eks. efter folketal opdelt i følgende grupper: små embeder, almindelige embeder, købstadembeder og meget store embeder. Sådant klassificering anvendes i forbindelse med fastsættelsen af andre godtgørelser, f. eks. den i § 59 i præstelønningsloven omhandlede godtgørelse for udgifter til konfirmandstue m. v. Findes omstændighederne i enkelttilfælde at begrunde, at de ge-

nerelle satser fraviges, måtte disse tilfælde forelægges ministeriet.

Opstilling af vejledende regler om fordeling af vakancehonorarer blandt flere vikarierende præster vil - om det er muligt - være forbundet med betydelige vanskeligheder, og udvalget ser sig trods indgående drøftelser af særlig dette spørgsmål ikke i stand til at stille nærmere forslag i så henseende, hvilket efter udvalgets mening dog ikke bør udelukke, at sager om ydelse af vakancehonorarer også i disse tilfælde finder deres afgørelse uden forelæggelse for ministeriet.

Udvalget indstiller herefter

at stiftsøvrighederne bemyndiges til at anvise vakancehonorar til vikarierende, i embede værende præster inden for de af ministeriet til enhver tid fastsatte beløbsrammer, og således at honoraret i tilfælde, hvor et vakant embede i henhold til biskoppens bestemmelse betjenes af flere præster samtidig, tillægges disse i forhold til arbejdsbyrdens fordeling.

8. Kirkekoncerter.

I henhold til § 7 i lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. (lovbekendtgørelse nr. 151 af 30. maj 1961) meddeler biskoppen samtykke til afholdelse af kirkekoncerter efter indstilling fra menighedsrådet. Biskoppens afgørelse kan af menighedsrådet indankes for ministeriet. Kan i enkelte tilfælde indstilling til biskoppen ikke ske, kan vedkommende præst med menighedsrådets tilslutning meddele tilladelsen, og indberetning herom skal da, så snart ske kan, indsendes til biskoppen.

Det er under udvalgets drøftelser af denne bestemmelse fremført, at en tilladelse fra biskoppen til afholdelse af kirkekoncerter i mange tilfælde betragtes som en ren formsag og i mange tilfælde slet ikke søges indhentet. Samtidig synes den seneste tid at have opvist tilfælde, hvor afholdelse af kirkekoncerter har givet anledning til uenighed i menighedsrådene på grund af kirkekoncerternes art og karakter. Et vist tilsyn synes derfor fremdeles at være begrundet.

I almindelighed er disse sager dog problemfrie, og da fristen for sagernes behandling ofte er meget kort, ville det efter udvalgets opfattelse være ønskeligt, at kompeten-

cen til at træffe afgørelse i sådanne sager i de almindelige tilfælde blev henlagt til den nærmeste tilsynsmyndighed, altså provsten. Der tænkes herved først og fremmest på de sædvanlige koncerter ved højtiderne samt koncerter, der i henseende til form og indhold svarer til koncerter, der tidligere har været afholdt i vedkommende kirke med biskoppens tilladelse.

Udvalget ville herefter finde det ønskeligt, at der blev tilvejebragt hjemmel for, at biskopperne kunne bemyndige provsterne til at meddele tilladelse til afholdelse af kirkekoncerter, idet det herved forudsættes, at biskopperne ved meddelelse af sådan bemyndigelse giver nærmere anvisning på, i hvilke tilfælde de ønsker sig sådanne sager forelagt.

I overensstemmelse hermed indstiller udvalget

at der ved en dertil sigtende ændring af bestemmelsen i § 7 i lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. m. tilvejebringes hjemmel for, at biskopperne kan bemyndige provsterne til at meddele tilladelse til afholdelse af kirkekoncerter.

9. Menighedsmøder.

I nogle tilfælde kræver de gældende lovbestemmelser, at der afholdes menighedsmøder. Nærmere regler om indkaldelse til og afholdelse af menighedsmøder indeholdes i menighedsrådslovens § 32.

Under gennemgangen af den kirkelige lovgivning er udvalget kommet til den anskuelse, at tiden er løbet fra nogle af de pågældende bestemmelser. Dette gælder således med hensyn til bestemmelsen i vedligeholdelseslovens § 25, stk. 1, hvorefter det i vedtægten for selvejende kirker kan bestemmes, at der fremtidig skal erlægges betaling for erhvervelse af gravpladser på kirkegården, såfremt menighedsrådet efter vedtagelse på et menighedsmøde gør indstilling herom. Det er udvalgets opfattelse, at afgørelse i disse sager må kunne baseres på menighedsrådets indstilling uden forudgående tilslutning fra et menighedsmøde.

Det samme gælder efter udvalgets mening med hensyn til bestemmelsen i menighedsrådslovens § 23, hvorefter sagen skal have været forhandlet på et menighedsmøde, forinden menighedsrådet tager beslutning om,

hvorvidt konfirmation kun skal afholdes een gang årlig samt om andre konfirmationen vedrørende forhold, som ved kgl. anordning er eller måtte blive henlagt til menighedsrådets afgørelse, om indførelse af nye autoriserede salmebøger og salmebogstillæg samt om benyttelse af særkalke ved altergang.

Udvalget indstiller herefter

at bestemmelserne i vedligeholdelseslovens § 25, stk. 1, og i menighedsrådslovens § 23 ændres således, at kravet om afholdelse af menighedsmøder bortfalder.

10. Syn over kirker.

a. Provstesyn.

I henhold til bestemmelsen i vedligeholdelseslovens § 32, således som denne bestemmelse er ændret ved lov nr. 93 af 31. marts 1965, deltager provsten og provstiuudvalgets bygningskyndige mand hvert 3. år i menighedsrådets syn over kirkebygningen og kirkegården. Synet ledes da af provsten, der fastsætter synet til en dag i april, maj, juni eller juli måned.

Siden præstelønningsloven af 1958 gendeførte provstesyn over præstegårdene, afholdes der tillige syn over disse i forbindelse med synet over kirkerne og kirkegårdene, jfr. præstelønningslovens § 62, stk. 2. Denne udvidelse af synsvirksomhedens omfang har medført, at opgaven i visse provstier er vanskeligt overkommelig, når synene som fastsat skal afholdes i de 4 sommermåneder.

Det er for udvalget oplyst, at der overfor ministeriet har været rejst spørgsmål om, hvorvidt det kunne tillades, at synene fordeles over de 3 år, som skal ligge imellem synenes afholdelse det enkelte sted. Ministeriet har imidlertid ikke anset en sådan ordning for hjemlet.

Gennemføres de forslag, som er fremsat i nærværende udvalgs betænkning I, må man forudse en forøgelse af provstiuudvalgenes og dermed provsternes virksomhed. Udvalget må derfor anse det for ønskeligt, at alle muligheder for en lettelse af provsternes arbejdsbyrde udnyttes, således også gennem tilvejebringelse af mulighed for en smidig tilrettelæggelse af synsvirksomheden, sådan at det blev overladt til provsterne at fordele synene over en 3-årig periode på tilsvarende måde, som det er tilladt provsterne at fordele kir-

kebogseftersynene over en 2-årig periode. På den anden side må der tages fornødent hensyn til menighedsrådene, således at rådene, der undertiden lader arbejder vedrørende kirke- eller præstegård bero på synets bedømmelse, så tidligt som muligt underrettes om tidspunktet for synets afholdelse. Udvalget ville finde det rimeligt, at der på et bestemt tidspunkt hvert år, f. eks. i januar eller februar måned blev udsendt meddelelse om de syn, der agtes foretaget det pågældende år.

Udvalget skal herefter indstille

at bestemmelsen i vedligeholdelseslovens § 32 om afholdelse af provstesyn ændres således, at det tillades provsterne at fordele synene over en 3-årig periode.

b. Særligt syn.

I vedligeholdelseslovens afsnit IV indeholdes bestemmelser om særligt tilsyn med visse kirker.

I følge § 41 kan ministeriet bestemme, at »fortrinlig vigtige kirkebygninger« henlægges under et særligt kirkesyn, bestående af 3 af ministeriet dertil udmeldte mænd med særlig arkitektonisk og arkæologisk sagskundskab. Det særlige kirkesyn skal efter ministeriets bestemmelse afholde syn over de under det henlagte kirker enten hvert år eller med visse års mellemrum.

I henhold til lovbestemmelsen skal synet navnlig have tilsyn med kirkebygningen som bygningsmindesmærke og dens umiddelbare omgivelser samt med dens løsning og tilbehør, for så vidt dette har kunstnerisk, historisk eller arkæologisk interesse. Det ordentlige syn skal være til stede ved synsforretningerne, men har ikke stemmeret i de under det særlige syn henlagte sager, ligesom heller ikke sager herom i de år, da det særlige syn ikke afholdes, afgøres af det ordentlige syn, men af dette indstilles til ministeriet, der forelægger dem for det særlige syn. Der skal ikke afholdes provstesyn over de pågældende kirker i de år, hvor det særlige syn afholdes, men provstesynet såvel som menighedsrådet skal tilkaldes til det særlige syn.

I skrivelse af 31. maj 1897 har kirkeministeriet givet en række instruktionsbestemmelser for synets virksomhed.

Det særlige syns afgørelser kan ifølge lo-

vens § 44 indankes for ministeriet, der - inden synsforretningerne stadfæstes - forelægges vedkommende menighedsråd udskrift af det særlige syns protokol til udtalelse.

Fra forskellige sider har der været rejst spørgsmål om det særlige syns sammensætning og om dets opretholdelse.

Under udvalgets forhandlinger er det således foreslået, at det særlige kirkesyn skulle suppleres med et gejstligt medlem med henblik på tilvejebringelse af et bedre samarbejde mellem menighedsrådene og synet. Det er i denne forbindelse anført, at det særlige kirkesyn er tilbøjeligt til at lade hensyn til kirkebygningens arkitektoniske og kulturhistoriske kvaliteter have forrang fremfor de funktionelle hensyn.

Det er for udvalget oplyst, at spørgsmålet om synets opretholdelse har været drøftet i en af nationalmuseets strukturudvalg nedsat arbejdsgruppe vedrørende samarbejdet mellem kirkeministeriet og nationalmuseets 2. afdeling, i hvilken arbejdsgruppe kirkeministeriet var repræsenteret. I arbejdsgruppen fandt man ikke spørgsmålet om ophævelse af synet modent til løsning, og gruppen foreslog, at spørgsmålet eventuelt blev taget op senere med en gradvis afvikling af det særlige kirkesyn for øje.

Nærværende udvalg har gjort de omtalte spørgsmål til genstand for forhandling med formanden for det særlige kirkesyn, overinspektør, dr. phil. Aage Roussell, fra hvem man har modtaget den som bilag 2 optagne redegørelse med dertil hørende fortegnelse over de kirker, der for tiden er henlagt under det særlige kirkesyn.

Begrundelsen for at henlægge kirker under det særlige kirkesyn er - som det vil fremgå af selve lovteksten — ønsket om at sikre bevarelsen af visse kirkebygninger af hensyn til deres monumentalitet eller særlige arkitektoniske, historiske eller arkæologiske kvaliteter. Ved udvælgelsen af de kirker, der skal gøres til genstand for denne særbehandling, må der imidlertid henses til, at nationalmuseet gennem den daglige konsulentvirksomhed i forbindelse med behandlingen af sager angående istandsættelse af kirker nu om dage har langt bedre mulighed for at medvirke til, at skyldige hensyn til de nævnte kvaliteter tages, end da det særlige kirkesyn indførtes i 1861. De kirker, der vil blive und-

draget det særlige syns område, ville derefter blive undergivet det nævnte normale museums mæssige tilsyn gennem nationalmuseets bedømmelse af forslag til istandsættelses- og vedligeholdelsesarbejder. Et sådant tilsyn måtte efter udvalgets opfattelse anses for fuldt betryggende, hvortil kommer, at der i tilfælde, hvor det måtte findes ønskeligt, af ministeriet i medfør af bestemmelsen i lovens § 42 vil kunne nedsættes et særligt syn til i stedet for det ordentlige syn at behandle forslag til større istandsættelsesarbejder, tilbygninger etc. På den anden side må udvalget erkende, at der findes et antal kirker, som på grund af de nævnte særlige kvaliteter til stadighed bør være underkastet tilsyn ved den sagkundskab, som er repræsenteret i det særlige syn, og da det ydermere rent administrativt må findes hensigtsmæssigt, at sager om arbejder vedrørende disse kirker og deres inventar løbende kan forelægges denne sagkundskab til bedømmelse, finder udvalget, at det særlige syn ikke bør ophæves helt, men at dets virksomhed bør begrænses til de kirker, for hvis vedkommende en undtagelsesstilling er åbenbart begrundet, og det er udvalgets indtryk, at antallet af de under synet henlagte kirker vil kunne begrænses noget, eventuelt som af synets formand foreslået.

Med hensyn til forholdet mellem det særlige syn og det ordentlige syn samt de lokale myndigheder bemærkes, at det over for udvalget er oplyst, at provsterne undertiden føler sig overflødige, hvor kirker er henlagt under det særlige syn, ligesom der kan gøre sig usikkerhed gældende, hvor provsten befrygter at foretage udsættelser, som ikke vil kunne tiltrædes af det særlige syn. Det er udvalgets opfattelse, at en for alle parter tilfredsstillende forbedring af forholdene på dette område vil kunne tilvejebringes, såfremt der ved udfærdigelse af generelle forskrifter i overensstemmelse med det i redegørelsen fremsatte forslag foretages en nøjere afgrænsning af det særlige kirkesyns og det ordentlige syns virksomhedsområde.

Med hensyn til det i redegørelsen indeholdte forslag om ansættelse af en arkitekt ved enhver kirke bemærkes, at udvalget må nære stærk tvivl med hensyn til betimeligheden af at pålægge eller blot anbefale menighedsrådene at gennemføre en sådan foranstalt-

ning. For det første må bekostningerne ved en sådan ordning anses for betydelige, og for det andet må udvalget mene, at menighedsrådene i påkommende tilfælde - i hvert fald i første omgang - bør søge vejledning, f. eks. med hensyn til hvorledes og i hvilken rækkefølge foreliggende opgaver bør tages op, hos provsten og provstiuvalgets bygningskyndige mand under de ordinære - eller eventuelt under et ekstraordinært — provstesynd.

Af de foran i afsnit IV A nævnte grunde kan udvalget ikke tiltræde det i redegørelsen indeholdte forslag om oprettelsen af et inspektorat for Danmarks historiske kirkebygninger.

Udvalget indstiller i henhold til det anførte

- 1) *at fortegnelsen over kirker, der er henlagt under det særlige kirkesyn tages op til revision med henblik på en begrænsning af antallet af sådanne kirker og*
- 2) *at nærmere bestemmelser udfærdiges om grænserne mellem det særlige kirkesyns og det ordentlige syns virksomhedsområde og myndighed.*

Med tilladelse fra tidligere kgl. bygningsinspektør, arkitekt Th. Havning har udvalget som bilag 3 optaget uddrag af en skrivelse af 12. marts 1968 fra arkitekt Havning til formanden for det særlige kirkesyn, dr. Roussell, da udvalget har fundet, at de i skrivelserne indeholdte synspunkter bør gøres til genstand for nærmere overvejelse.

11. *Samling af instruktoriske forskrifter.*

Det er udvalgets indtryk, at manglende kendskab til de inden for det kirkelige forvaltningsområde gældende bestemmelser undertiden giver anledning ikke blot til overflødig korrespondance og dermed til unødigt belastning af de overordnede kirkelige instanser, men også til fejlagtige dispositioner. Udvalget finder, at dette antagelig i ikke ringe grad vil kunne forebygges gennem foranstaltninger, der gør det lettere at orientere sig om de på dette område gældende forskrifter, særlig for så vidt angår de talrige administrative forskrifter, der findes spredt i anordninger, bekendtgørelser, regulativer, cirkulærer o. lign., og som er undergivet forholdsvist hyppige ændringer. Udvalget ville

derfor finde det ønskeligt, om der ved lejlighed blev udgivet en samling af de for varetagelsen af menighedsrådenes anliggender gældende administrative forskrifter, særlig for så vidt angår administrationen af kirker, kirkegårde, præstegårde, kirkefunktionærboliger, kirkefunktionærernes forhold m. v. Indrettes en sådan samling på en praktisk og overskuelig måde, vil den være anvendelig og nyttig for samtlige led i den kirkelige administration, hvilket særlig vil være af betydning, såfremt den i nærværende betænkning foreslåede decentralisering inden for den kirkelige forvaltning gennemføres.

For at hindre at en sådan samling i løbet af få år bliver forældet, vil udvalget finde det rigtigt, at de enkelte forskrifter (d. v. s. de enkelte bekendtgørelser, cirkulærer o. s. v.) trykkes på særskilte blade, beregnet til indhæftning i en samlemappe, der ved faneblade er inddelt i visse hovedafsnit, og at nye instruktoriske forskrifter derefter udfærdiges i standardiseret form til indhæftning i mappen, således at forældet stof samtidig kan udskiftes, hvilken fremgangsmåde med held ses anvendt inden for andre forvaltningsområder.

Udvalget ville endvidere finde det ønskeligt, at det blev pålagt provsterne ved syn over kirkerne at lade sig samlemappen forevise, således at det derigennem kan påses, at mappen holdes tilbørligt i orden.

I overensstemmelse hermed indstiller udvalget

- 1) *at der ved kirkeministeriets foranstaltning udgives en samling af de for varetagelsen af menighedsrådenes anliggender gældende administrative forskrifter, udformet som en ved faneblade i visse hovedafsnit inddelt løsbladsbog, beregnet til indhæftning af senere udkommende administrative forskrifter,*
- 2) *at bestemmelsen i vedligeholdelseslovens § 1 suppleres med en bestemmelse om, at der ved enhver sognekirke og sogne-distriktskirke skal være en sådan bog, og*
- 3) *at bestemmelsen i § 35, stk. 2, i kgl. anordning af 11. april 1953 om vedligeholdelse af og tilsyn med kirkebygninger m. v. suppleres med en bestemmelse om, at provsten skal lade sig bogen forevise ved syn over kirken.*

BILAG

Under drøftelserne på biskoppernes møde i januar 1965, hvor også departementschef A. Roesen var til stede, var bl. a. også spørgsmålet om en ændring af de gældende satser for honorarer for udførelse af vakancetjenester genstand for omtale. Der blev også rejst det spørgsmål, om der måtte være mulighed for at fjerne de vanskeligheder, som biskopperne stilles overfor, hvor der skal foretages en fordeling af et vakancetjenestehonorar i de tilfælde, hvor betjeningen af et præsteembede er overladt flere præster.

Under hensyn til dette problems admini-

strative karakter fandt man det hensigtsmæssigt, om dette spørgsmål kunne blive behandlet i det af kirkeministeriet nedsatte udvalg vedrørende den kirkelige administration, og på denne anledning har udvalget i sit møde den 10. februar 1965 drøftet spørgsmålet om vakancehonorarernes størrelse og princippet for deres fastsættelse.

Der blev i udvalget stillet forslag om, at vakancehonorarer fremtidig beregnes som et grundbeløb med et honorartillæg samt at honoraret fordeler sig på følgende måde:

Gudstjenester	10 kr. for hver.
Konfirmandlæsning	10 - pr. time.
Kirkelige handlinger + ministerialbøger og øvrige præstelige funktioner:	
Embeder indtil 1000 indbyggere	40 kr. pr. md.
Embeder mellem 1000 og 2000 indbyggere	60 -
Embeder mellem 2000 og 4000 indbyggere	80 - - -
Embeder over 4000 indbyggere	100 - - -
alt + honorartillæg.	

Udvalgets medlemmer, bortset fra ministeriets kontorchefer, har under drøftelserne stærkt understreget, at en udspecificering af honoraret i de anførte bestanddele vil lette fordelingen af honorarerne i de tilfælde, hvor flere præster betjener et vakant embede. Endvidere mener man, at anvendelse af faste takster som foreslået vil gøre det muligt at fastsætte vakancehonorarerne på bispekon-

torerne, således at sager herom ikke behøver at indsendes til ministeriet. Den nærmere fastsættelse af selve taksterne tænkes dog foretaget af kirkeministeriet, evt. efter forhandling med præsteforeningen.

Det tilføjes, at ministeriets kontorchefer af hensyn til behandlingen af spørgsmålet i ministeriet ikke ønskede at tage stilling til problemet i udvalget.

P. U. V.
sign. *G. Schiøler*

N. Holm

Kirkeministeriets udvalg af 19. juni 1964 vedrørende den kirkelige administration.

Til udvalgets møde den 29. februar 1968 var undertegnede indkaldt for at gøre rede for de særlige kirkesyns forhold. Ved mødets afslutning opfordrede formanden mig til i skriftlig form at gøre rede for min opfattelse af den mest hensigtsmæssige form for synenes fortsatte virksomhed.

Med hensyn til den historiske udvikling, henviser jeg til den af udvalgets sekretær udarbejdede rapport, hvoraf det vil fremgå, at synene er nedsat af kirkeministeriet i henhold til de siden 1860 flere gange fornyede lovbestemmelser.

Forretningsgangen indtil nu.

Besemmelsen om, *hvilke kirker* der er underkastet særligt syn, træffes af ministeriet. Sidst er Grundtvigskirken optaget, men iøvrigt er der ikke sket ændringer i denne protokol i en lang årrække. I alt omfatter den 40 kirker. Hvert syn består af *tre medlemmer*, hvoraf et fungerer som formand for alle syn. Medlemmerne udnævnes af ministeriet efter formandens indstilling. Til assistance for formanden er udnævnt en sekretær. Gennem en længere årrække har formandsstillingen været beklædt af en særlig sagkyndig blandt Nationalmuseets embedsmænd. At formanden skal komme derfra, eller at overhovedet noget medlem af synet skal være fra Nationalmuseet, er ikke foreskrevet noget sted, men det er driftsmæssig en stor fordel, idet formanden i givet fald kan rådføre sig med særligt sagkyndige, f. eks. vedrørende klokker eller kalkmalerier, blandt sine museumskolleger, og endvidere derved at han har let adgang til museets billedsamling og arkiv, som stadig må tages i anvendelse.

Synene afholdes med ministeriets bemyndigelse i den fastsatte turnus, i reglen hver tredje år, i Roskilde domkirke dog hvert år. I løbet af de tidlige sommermåneder beram-

mer synet et møde i kirken, hvortil kirkens myndigheder og dens arkitekt indkaldes. Dersom man fra kirkens side ønsker mødedagen ændret, gøres dette så vidt muligt. Ved mødet, der normalt overværes af menighedsrådet, kirkeværgen og provsten (ved domkirkerne af domprovsten), gennemgås først sidste syns protokol, og kirken gør rede for, hvilke »mangler« der er afhjulpet. Derefter besigtiges kirken ude og inde, og ønsker fra kirkens eller synets side diskuteres. Inden forretningen føres til protokol, forespørges om der fra kirkens side er ønsker, som man vil fremføre til protokollen. Efter indførelse, (der foretages såvel i synets som menighedsrådets og provstiudvalgets protokoller), underskrives protokollatet af de tilstedeværende, og en afskrift fremsendes til kirkeministeriet.

»Mangler«, der henhører under bygnings og inventars almindelige vedligeholdelse, afvises som regel af det særlige syn som henhørende under provstesynet. Kun når der er tale om forsømmelser, som kan være til skade for kirkens værdighed eller dens stabilitet, gives synsudsættelsen i form af et pålæg, eventuelt med tidsfrist. Normalt protokollerer synet sine ønsker som henstillinger, men synet vil, hvis menighedsrådet omgås med planer, som synet må finde fejlagtige ud fra arkitektoniske eller historiske synspunkter, i en indtrængende diskussion søge at bringe menighedsrådet på bedre tanker. Synet betragter først og fremmest sin virksomhed som rådgivende over for menighedsråd og ministerium, og det er mit indtryk, at man fra kirkernes side generelt er tilfreds med den sagkyndige vejledning, der ydes.

Ekstraordinære særlige syn afholdes på foranledning af menighedsrådet eller synet selv med ministeriets bemyndigelse, når større, uopsættelige sager står på dagsordenen.

For kirker, der ikke er henlagt under særligt syn, kan ministeriet udnævne et sådant til behandling af en omfattende restaureringssag. Også her bliver alle protokollater fremsendt til ministeriet og om fornødent til de pågældende kirker.

Den daglige forretningsgang i tiden mellem de ordinære syn foregår ved, at ministeriet til synets udtalelse fremsender de fra kirkerne modtagne sager. Sagen cirkulerer derefter blandt synets medlemmer, der ofte på eget initiativ sætter sig ind i problemerne på stedet. Ofte sætter synet sig i direkte forbindelse med menighedsrådet eller kirkens arkitekt, før formanden formulerer sin udtalelse til ministeriet. Det er mit bestemte indtryk, at de særlige kirkesyn føler et ansvar overfor disse sager, der ikke sendes til høring hos de kongelige bygningsinspektører eller Nationalmuseet.

Det er synets opfattelse, at alle landets kirker bør have en *fast tilknyttet arkitekt*, som skaffer sig et intimt kendskab til netop denne kirke, dens ånd og dens særegenskaber; ved de mere fremtrædende monumenter er det en nødvendighed.

Når spørgsmålet foreligger om udvælgelse af en arkitekt ved en under særligt syn henlagt kirke, fremsættes af menighedsrådet forslag, undertiden efter at synet har været spurgt underhånden, og udvælgelsen godkendes af ministeriet efter høring hos synet. Synet vil i sin indstilling herom tage stilling til den pågældende arkitekts kvalifikationer, hans kendskab til kirkerestaureringer og hans personlige indsats på dette område, samt hans almindelige kendskab til kirkernes kunst- og kulturhistorie. Foruden selvfølgelig hans dygtighed som arkitekt.

De særlige kirkesyns fremtidige virksomhed. Synenes medlemmer har hidtil været udepeget blandt Kunstakademiets arkitektprofessorer, fremtrædende restaureringsarkitekter samt de kongelige bygningsinspektører med en museumsmand som formand. I betragtning af, at sagkundskaben på Nationalmuseet er betydelig udvidet, og universiteterne uddanner dygtige kunsthistorikere, vil det være rimeligt, at synenes normale sammensætning herefter bliver: en museumsmand,

en kunsthistoriker og en praktiserende arkitekt, hvorved der ville være skabt en ikke urimelig balance i synene.

Synenes kompetence. Ved nærmere forhandling bør der lægges bestemte retningslinier for henholdsvis de særlige syns og provstesynenes befattelsesområder, således at disse ikke griber ind i hinanden, eventuelt modsiger hinanden, omend dette sidste næppe helt kan undgås, hvor det gælder spørgsmål, der berører kirkens funktion. Men lad mig her sige, at det gælder for alle kirker, at der kan være tilfælde, hvor ønsket om rent praktiske foranstaltninger, aftrædelsesrum for præsten og lignende, må vige for hensynet til kirkens arkitektur eller gamle indretning. Det er fra Nationalmuseets side ofte fremført, at det er det offer, præsten må bringe for den umådelige fordel, det må være for ham at have den ældgamle kirke som ramme for sin gerning. Det vil i grove træk være en rimelig skillelinie, hvis provstesynene fortrinsvis tager sig af den almindelige vedligeholdelse, mens de særlige syn beskæftiger sig med nyindretninger. De to syn bør synkroniseres, så de ikke falder i samme år. Dersom det ikke er lykkedes provstesynet at gennemføre et rimeligt krav til vedligeholdelse, må det særlige syn kunne tage sagen op som en udsættelse, eventuelt med tidsfrist. Uanset at synenes virksomhed stadig først og fremmest bør være af rådgivende natur over for menighedsrådene og over for ministeriet, bør det dog ikke glemmes, at loven giver synene myndighed til at tage bestemmelse om de spørgsmål, der forelægges til deres afgørelse. Dette bør især kunne bringes i anvendelse som en veto-ret, når væsentlige dele af kirkens gamle bygning eller dens inventar er truet. Derimod kan synenes forslag om nyindretninger stadig have form af henstillinger.

Jeg benytter lejligheden til at understrege, hvor vigtigt det er, at synets velovervejede afgørelser følges, og at ministeriet kun i sjældne undtagelsestilfælde indtager et herfra afvigende standpunkt.

Ekstraordinære særlige syn må i større udstrækning end hidtil kunne nedsættes af ministeriet. I følge sagens natur bør en indstilling herfra såvel som fra de almindelige, særlige syn have en endnu større vægt ved den endelige afgørelse end indstillingen fra

Oversigt

Nationalmuseet eller den kongelige bygningsinspektør i sager fra de øvrige kirker.

Hvilke kirker, der nu er underlagt de særlige syn, vil fremgå af efterfølgende liste. Det drejer sig om 40 kirker. Da jeg har forstået, at det er et almindeligt ønske, at antallet i fremtiden indskrænkes, har jeg ment at kunne foreslå, at de på listen angivne 14 kirker udgår. Til gengæld kan måske enkelte, som Helligåndskirken i København og Budolfi kirke i Aalborg, optages.

Det vil forhåbentlig af det oven for anførte fremgå, at jeg ingenlunde mener, at de særlige kirkesyn kan undværes i fremtiden. Hvis synene, som skitseret, sammensættes af en museumsmand, en kunsthistoriker, som kan være museumsmand, og en dygtig praktiserende arkitekt, er det min overbevisning, at de på bedst mulig måde kan tjene kirkerne.

Uden for den egentlige sag skal jeg tillade mig at fremføre, at jeg tror, at det vil være til stor gavn for alle landets kirker, hvis der under et ministerium blev oprettet et inspektorat for Danmarks historiske kirkebygninger. Lederen heraf skulle, når han modtog en sag fra kirkeministeriet, enten i helt oplagte tilfælde indstille den til ministeriets godkendelse, eller han skulle sende den ud til høring hos Nationalmuseet, den kgl. bygningsinspektør, klokke- og orgelsagkyndig, boligministeriet, akademiets albertavleudvalg, eller hvem det ellers vil være gavnligt at indhente en udtalelse fra. Dette kan ved fotokopier uden vanskelighed ske samtidigt. Han bearbejder derefter besvarelsenerne og forelægger endelig sin indstilling til ministeriet. Formålet skulle dels være at opnå en ensartet behandling af sagerne, og dels vil det i væsentlig grad kunne fremme ekspeditionsgangen.

Turnus

hvert år	Roskilde domkirke	
— 2. år	Vor Frelsers kirke	
— - -	Christianskirken	
— - -	Helsingør Skt. Olai kirke	
— - -	Helsingør Skt. Marie kirke	
— - -	Helsingør Vor Frue kloster	*
— - -	Odense Skt. Knuds kirke	
— - -	Århus domkirke	
— - -	Århus Vor Frue kirke	
— 3. -	Frederiks kirke	*
— - -	Jesuskirken	*
— - -	Vor Frue kirke	
— - -	Holmens kirke	
— - -	Trinitatis kirke	
— - -	Rundetårn	
— - -	Grundtvigs kirke	
— - -	Ringsted Skt. Bendts kirke	
— - -	Sorø kirke	
— - -	Fjenneslev kirke	
— - -	Bjernede kirke	
— - -	Kalundborg kirke	
— - -	Store-Heddinge kirke	
— - -	Maribo domkirke	
— - -	Viborg domkirke	
— - -	Ribe domkirke	
— - -	Ribe Skt. Katharine kirke	
— - -	Løgumkloster kirke	
— - -	Tønder kirke	
— - -	Haderslev domkirke	
— - -	Bornholm, Nylarskirke	
— - -	Bornholm, Knudskirke	
— - -	Bornholm, Nykirke	
— - -	Bornholm, Rutskirke	
— - -	Bornholm, Olskirke	
— - -	Bornholm, Øster-Larskirke	
— - -	Bornholm, Ibskirke	
— - -	Bornholm, Bodilskirke	
— - -	Bornholm, Povlskirke	
— - -	Bornholm, Pederskirke	
— - -	Bornholm, Aakirke	

sign. Aa. Roussell

Da Kunstakademiet blev oprettet, lagde man ganske klart vægten på, hvad man den gang kaldte moderne arkitektur, og det gjaldt både den første tid, da klassicismen var fransk præget, og senere da den blev mere rent romersk; man interesserede sig hverken for middelalderen eller for den tidligere renaissance, og drømte ikke om at belære arkitekteleverne med hensyn til at pleje de gamle huse end sige anvende de gamle stilarter ved nybyggeri. Først omkring midten af forrige århundrede blev det »moderne at bygge umoderne«, og uddannelsen blev som følge heraf lagt om til at omfatte studiet af alle stilarterne; først og fremmest skulde de vordende arkitekter dygtiggøres i stilarterne i det nye byggeri, men de skulde også lære at istandsætte og rekonstruere de historiske bygninger, som man nu interesserede sig varmt for. Det er denne uddannelsesform — og den dertil hørende opfattelse af begrebet: den veluddannede arkitekt - der har ligget til grund både for sammensætningen af De særlige kirkesyn og for fastlæggelsen af de kongelige bygningsinspektørers arbejdsområde; vi, der i egentlig forstand hører til den gamle skole har jo kendt uddannelsessystemet fordi det holdt sig temmelig uændret til 1920.

Hvis jeg i lige så grove træk skal sige noget om de sidste 50 år, kommer jeg ikke udenom at måtte forsvare uddannelsen, som den er ved at udvikle sig. Det er et uomtvistelig fremskridt, at man er holdt op at undervise i projektering i historiske stilarter, og at man i stedet for så vidt muligt indskærper eleverne almen-gyldige arkitektursynspunkter; og det er lige så værdifuldt, at studiet af gammel arkitektur er anlagt direkte (og udelukkende) på at dygtiggøre eleverne til omsorgen for de gamle huse. Hvad denne særlige del af undervisningen angår, har interessen vel ikke altid været lige stor, men der har hele tiden været en mulighed for,

at elever, der følte tilskyndelse i den retning, kunde få støtte på skolen til denne del af uddannelsen; og lige nu må forholdene (både i København og i Århus) ubetinget betegnes som lovende.

Når der i dag skal tages stilling til, om de arkitekter, der er uddannet efter den nyere ordning, i al almindelighed egner sig til at være med som konsulenter eller som direkte projekterende på de områder, det her drejer sig om, er det nødvendigt at fastlægge bedømmelsesgrundlaget. Jeg ser bort fra det tekniske område (ingen be tvivler vel arkitekternes egnethed, når det gælder materialevalg eller konstruktive spørgsmål), og jeg kan nøjes med at slå fast - som gældende både bygningsinspektørernes og de særlige kirkesyns bedømmelse af kirkesager — at de historiske og kunstneriske hensyn erfaringsmæssigt let lader sig forene i de allerfleste tilfælde. Når man så spørger, hvad der skal ske i undtagelsestilfældene, hvor valget gælder en af to muligheder, er der for mig ingen tvivl om, at den løsning må vælges, som tilfredsstillende de kunstneriske krav, eftersom det ikke er som museumsgenstand, men som en kunstgenstand, der kan støtte gudstjenesten, at kirken har krav på bevaring og omsorg.

Det er min overbevisning, at det stadigt vil være muligt mellem arkitekterne at finde tilstrækkeligt mange, der vil kunne gøre fyldest som tillidsmænd, hvor man står overfor de tekniske og kunstneriske spørgsmål, det her drejer sig om, og at pladserne som medlemmer af kirkesynene og som rådgivere for Kirkeministeriet i andre kirkesager vil kunne besættes tilfredsstillende frem i tiden.

Når jeg har anvendt udtrykket »rådgivere for Kirkeministeriet« og ikke »kgl. bygningsinspektører«, er det fordi jeg tror, at den tid kan komme, da det vil være naturligt at fritage bygningsinspektørerne for kirkekonsultationer. Der er nemlig ikke alene i de senere år lagt flere og flere nybygningsopgaver på bygningsinspektørerne, men samtidigt er ad-

ministrationen af byggeriet blevet så meget mere krævende, at det nok kan knibe for en bygningsinspektør at afse tid til at give kirkekonsultationen den omhyggelige og personlige behandling, som den fortjener. Den tidligere gældende geografiske inddeling af landet, hvorefter en bygningsinspektør i et bestemt område både var arkitekt for statsbygningerne og konsulent for kirkerne, har alligevel været genstand for så mange omlægninger, at det ikke længere føles som en logisk nødvendighed. Hvis man fortsat vil være sikker på, at sagerne får den bedst mulige behandling, kan det blive nødvendigt, at man frigør sig for denne samhørighed og engagerer andre (og naturligvis lige så gode) folk til arbejdet med kirkerne; men det er afgjort nødvendigt, at det bliver *arkitekter*, der får det betroet, hvis de foran fremhævede tekniske og kunstneriske hensyn skal tilgodeses.

Hvis de særlige kirkesyns sammensætning ikke er lovfæstet, må man vel i og for sig

godt kunne afvige fra den hidtidige sædvane (hvorefter synet består af en museumsmand og to arkitekter) og i stedet besætte den ene arkitektplads med en universitetsuddannet kunsthistoriker, og det skal ikke på forhånd bestrides, at dette kan føre til et lykkeligt resultat; det hele afhænger jo af, at man finder de rigtige personer. Men hvis denne tredje mand skal repræsentere noget andet end museumsmanden, skal han kunne forstå et kunstnerisk standpunkt, og det er næppe sandsynligt, at en kunsthistoriker evner det på samme måde som en udøvende kunstner. Ud fra hvad der foran er sagt om betydningen af, at de kunstneriske hensyn får afgørende vægt, må jeg advare mod, at stillingen på forhånd forbeholdes en kunsthistoriker. Som sagt er det personerne det kommer an på, så det gælder om at vælge den bedste, hvad enten han er det ene eller det andet.

